

Politieke representatie vernieuwd

Een onderzoek naar de gevolgen in opvatting van Wierdense raadsleden over
het experiment coproductie verkiezingsprogramma

Mike Tanke (s0169498)
Bestuurskunde
m.g.j.tanke@student.utwente.nl

Universiteit Twente, Augustus 2010
Begeleidende docenten: Prof. dr. S.A.H. Denters; Dr. M. Rosema

Samenvatting

Dit document is een onderzoek in het kader van de bacheloropdracht van de studie Bestuurskunde aan de Universiteit Twente. Het onderwerp van dit onderzoek betreft de steun van lokale volksvertegenwoordigers in Wierden met betrekking tot de democratische vernieuwing die heeft plaatsgevonden bij een politieke partij in Wierden (en die mogelijk binnenkort ook zal worden doorgevoerd bij de andere raadsfracties in Wierden). Voor het onderzoek zijn de gemeenteraadsleden van Wierden ondervraagd, waarbij hun opvattingen in kaart gebracht zijn met behulp van kernbegrippen uit politicologische theorieën over politieke representatie. Met behulp van een theoretisch model dat de intentie van individuen verklaart aan de hand van een drietal factoren is er onderzocht in hoeverre deze factoren samenhangen met de steun van lokale volksvertegenwoordigers voor de democratische vernieuwing.

De voornaamste bevindingen van dit onderzoek zijn dat er een meerderheid is van raadsleden die voorstander is van de democratische vernieuwing in Wierden. Met behulp van de drie factoren rolopvatting, subjectieve normen en perceptieve gedragscontrole is er getracht een verklaring te geven voor deze steun van raadsleden. Uit het onderzoek is gebleken dat de rolopvatting van raadsleden gedeeltelijk samenhangt met de uiteindelijke steun ten opzichte van de vernieuwing. De factor subjectieve normen toetst de sociale druk die uitgeoefend wordt op raadsleden, en zou zodoende mogelijk bijdragen aan de totstandkoming van de steun voor de democratische vernieuwing. Uit het onderzoek is geconcludeerd dat er een significant verband bestaat tussen de gepercipieerde subjectieve normen en de steun voor de democratische vernieuwing. De perceptieve gedragscontrole, de mate waarin raadsleden percipiëren dat ze controle hebben over hun gedrag, hangt niet samen met de steun voor de democratische vernieuwing.

De relevantie van dit onderzoek is in termen van de democratische vernieuwing in Wierden groot. Dit onderzoek brengt de steun van raadsleden met betrekking tot de democratische vernieuwing in kaart en tracht een verklaring te vinden voor deze steun. Aan de hand daarvan zal na circa een jaar een vervolgonderzoek uitgevoerd kunnen worden waarbij de gevolgen van de democratische vernieuwing voor de steun van Wierdense raadsleden vastgesteld kunnen worden. Zodoende kunnen de gevolgen van de democratische vernieuwing in Wierden in kaart gebracht worden.

Voorwoord

In maart 2010, omstreeks de gemeenteraadsverkiezingen, ben ik op zoek gegaan naar een bacheloropdracht om mijn bachelor Bestuurskunde te voltooien. Na even zoeken kwam ik terecht bij een advertentie van een opdracht over een experiment bij een politieke partij in de gemeente Wierden. Dit experiment betrof een democratische vernieuwing bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2010. Vrijwel direct werd mijn aandacht getrokken aangezien ik behoorlijk politiek bewust ben en de meeste recente ontwikkelingen op politiek gebied volg. De toegenomen aandacht in de media omtrent democratische vernieuwing was mij opgevallen vandaar dat de opdracht mij aansprak. De combinatie van interesse én actualiteit bracht mij ertoe om te reageren op de advertentie.

Tijdens de uitvoering van mijn bacheloropdracht heb ik van veel mensen steun ontvangen, vandaar dat ik deze mensen via deze weg wil bedanken. Allereerst prof. dr. Denters en dr. Rosema voor de begeleiding die zij mij gegeven hebben. Hun commentaar heeft mij houvast gegeven en ervoor gezorgd dat het onderzoek op het goede spoor bleef. Daarnaast wil ik ook dhr. Mug bedanken voor zijn enthousiasme en inzet om dit onderzoek tot een goed eind te brengen. Als laatste gaat mijn dank uit naar alle gemeenteraadsleden die bereid zijn geweest om deel te nemen aan mijn enquête.

Achteraf kijk ik terug op een periode waarin ik veel geleerd heb en met plezier gewerkt heb aan mijn opdracht.

Almelo, Augustus 2010
Mike Tanke

Inhoudsopgave

1.0	Introductie	
1.1	<i>Achtergrond en conceptualisatie</i>	6
1.2	<i>Aanleiding</i>	7
1.3	<i>Doelstelling</i>	7
1.4	<i>Onderzoeksvragen</i>	8
1.5	<i>Leeswijzer</i>	8
2.0	Theoretisch kader	
2.1	<i>Steun voor coproductie verkiezingsprogramma's</i>	9
2.2	<i>Theory of Planned Behaviour</i>	10
2.3	<i>Representatie en rolopvattingen</i>	13
3.0	Methodologie	
3.1	<i>Onderzoeksstrategie</i>	19
3.2	<i>Dataverzameling</i>	19
3.3	<i>Respondenten</i>	21
3.4	<i>Respons</i>	21
3.4	<i>Data-analyse</i>	22
4.0	Coproductie verkiezingsprogramma	
4.1	<i>Democratische vernieuwing bij het PPW</i>	23
4.2	<i>Beoogde gedragsveranderingen van gemeenteraadsleden</i>	24
4.3	<i>Concluderend: coproductie verkiezingsprogramma</i>	25
5.0	Responsiviteit in Wierden	
5.1	<i>Steun ten opzichte van burgerparticipatie bij het PPW</i>	26
5.2	<i>Steun ten opzichte van verantwoording in Wierden</i>	27
5.3	<i>Concluderend: steun ten opzichte van het experiment</i>	28
6.0	Rolopvatting, intentie en democratische vernieuwing	
6.1	<i>Houding van Wierdense raadsleden</i>	29
6.2	<i>Subjectieve normen van Wierdense raadsleden</i>	33
6.3	<i>Perceptieve gedragscontrole van Wierdense raadsleden</i>	35
6.4	<i>Concluderend: samenhang met steun voor het experiment</i>	37
7.0	Conclusie	38
	Bibliografie	41
	Bijlage	43

1.0 Introductie

1.1 Achtergrond & conceptualisatie

In overeenstemming met een beroemde uitspraak uit 1863 van Abraham Lincoln definieert Lijphart (1999) democratie als “Government by and for the people”. Één van de fundamentele vragen die daaruit voortgekomen is luidt: “Who will do the governing?”. De literatuur die deze vraag tracht te beantwoorden is te verdelen in twee categorieën, te weten directe democratie en indirecte democratie. Directe democratie (participatie democratie) geeft aan dat politieke activiteiten niet het exclusieve domein behoren te zijn van vertegenwoordigers, maar dat doorsnee burgers kunnen participeren (Cunningham 2002). Het maximaliseren van het actieve burgerschap is binnen de directe democratie van belang. Daartegenover staat de indirecte democratie waarbij burgers middels verkiezingen vertegenwoordigers kiezen die voor hen in de plaats gaan regeren. Deze vertegenwoordigers zijn op basis van opvattingen georganiseerd in politieke partijen om op die manier hun politieke macht te vergroten en zodoende hun beleid tot uitvoering te brengen (Newton en Deth 2005). Politieke partijen vervullen daarnaast een verbindende rol tussen samenleving en bestuur door groepen te betrekken (via ledenvergaderingen) bij discussies over maatschappelijke vraagstukken. Deze belangrijke verbindende rol blijkt echter sterk onder druk te staan door dalende ledenaantallen. Dit heeft ook grote gevolgen voor de landelijke partijorganisatie, aangezien de lokale afdelingen de *grass roots* van een partij vormen en zodoende zorgen voor de input van nieuwe ideeën (Boogers 2007). Naast dalende ledenaantallen identificeren Denters en Rose (2005) vijf trends die een grote impact hebben gehad op de lokale democratie. Deze trends zijn urbanisatie, globalisatie, europeanisatie, nieuwe inhoudelijke eisen en nieuwe participatie eisen. Aan de hand van deze trends heeft er ontzuiling plaatsgevonden van de maatschappij en is tevens de opkomst bij verkiezingen gedaald.

Allereerst moet geconstateerd worden dat Nederland gekwalificeerd kan worden als een indirecte democratie die ten uitvoer gebracht wordt in een parlement (en op lokaal niveau via een gemeenteraad). Bij de besluitvorming wordt er overeenstemming bereikt tussen volksvertegenwoordigers om zo draagvlak te creëren voor beleid. Door compromisvorming komt beleid tot stand dat een meerderheid heeft in het parlement. Deze compromissen leiden tot ontevredenheid bij de kiezer, omdat de partij waarop hij/zij gestemd heeft inlevert bij de besluitvorming. In de media heeft men het over een kloof tussen kiezers en gekozenen. De problemen zijn niet beperkt tot de landelijke politiek, waar de burger tenslotte ver van afstaat. Ook op lokaal niveau kampt men met een dalende opkomst bij verkiezingen en minder betrokkenheid bij de partijpolitiek (Dalton 2008). Om die reden is men gaan nadenken over mogelijke oplossingen voor dit probleem. Begin 2000 presenteerde de staatscommissie Elzinga zijn eindrapport op welke wijze de lokale democratie versterkt kon worden. Aan de hand van dat advies is de Wet dualisering gemeentebestuur tot stand gekomen die een aantal belangrijke wijzigingen met zich mee heeft gebracht. Zo werd onder andere het raadslidmaatschap ontkoppeld van het wethouderschap en heeft de gemeenteraad meer controlerende bevoegdheden gekregen. Naast deze landelijke initiatieven is men in diverse gemeenten ook zelf gestart met democratische vernieuwing. Zo is in de gemeente Wierden een experiment uitgevoerd waarbij er een democratische vernieuwing heeft plaatsgevonden bij een politieke partij. In verschillende gemeentes in Nederland wordt reeds geëxperimenteerd met dergelijke vernieuwingen. Dit blijkt onder andere uit een experiment van het CDA in Utrecht waarbij het verkiezingsprogramma interactief tot stand is gekomen tussen de partij, de burgers van Utrecht en diverse maatschappelijke organisaties. Over het algemeen gezien wordt burgers meer mogelijkheden aangeboden om te participeren in de lokale politiek.

1.2 Aanleiding

In Wierden is voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezing van maart 2010 een experiment uitgevoerd waarbij er een democratische vernieuwing heeft plaatsgevonden bij een politieke partij. Het experiment *coproductie verkiezingsprogramma* is uitgevoerd door de politieke partij Platform Progressief Wierden (PPW), een fusie van PvdA, D'66 en GroenLinks. Het PPW heeft burgers van Wierden betrokken bij het maken van het verkiezingsprogramma. Zodoende trachtte het PPW meer draagvlak te krijgen onder de bevolking. Het experiment is gestart met het opstellen van een concept versie van het verkiezingsprogramma van het PPW. Deze is gepubliceerd waarna de burgers van Wierden de gelegenheid hebben gekregen om te reageren op onderdelen van het programma. Via de website van het PPW heeft men de kans gekregen om veranderingen in het programma voor te stellen, en extra (nieuwe) ideeën die in het programma zouden moeten komen te noemen. Dit heeft circa 70 reacties opgeleverd die vervolgens in behandeling zijn genomen. Aan de hand van de reacties heeft het PPW het verkiezingsprogramma al dan niet bijgesteld. Er is daarbij getracht op een transparante manier om te gaan met de reacties. Het PPW heeft in haar overwegingen aangegeven, en tevens uitgebracht naar het publiek, waarom er bepaalde keuzes zijn gemaakt, en waarom bijvoorbeeld niets is gedaan met bepaalde reacties. Na de verkiezingen wil het PPW dat zijn gemeenteraadsleden via het internet verantwoording afleggen aan burgers als er afgeweken wordt van het verkiezingsprogramma. Dit houdt in dat gemeenteraadsleden moeten uitleggen waarom zij anders gestemd hebben in de gemeenteraad dan dat er in het verkiezingsprogramma staat. Zodoende tracht het PPW het vertrouwen van de burger in de politiek terug te winnen. Het PPW heeft aan de Universiteit Twente gevraagd te onderzoeken hoe burgers en raadsleden van Wierden tegenover het experiment staan. Momenteel wordt gezien of dit experiment ook kan worden uitgebreid naar andere raadsfracties. In de ogen van het PPW is het de bedoeling dat er in de verhouding van kiezers tot hun vertegenwoordigers veranderingen gaan optreden, met name in het verantwoorden van door hen gemaakte keuzes in het licht van het verkiezingsprogramma. Daarbij speelt de rolopvatting van vertegenwoordigers een belangrijke rol. In totaal zullen er vier onderzoeken uitgevoerd worden. Twee onderzoeken, waaronder deze, zullen dienen als een nulmeting die over circa een jaar herhaald worden om te kijken of er veranderingen zijn opgetreden die toe te schrijven zijn aan de democratische vernieuwing die op dit moment geïmplementeerd wordt.

1.3 Doelstelling

In dit onderzoek zal de steun van Wierdense gemeenteraadsleden met betrekking tot de uitgevoerde democratische vernieuwing in kaart gebracht worden. Daarbij zal gekeken worden naar de overeenkomsten en verschillen in steun van raadsleden over de uitgevoerde democratische vernieuwing en waardoor deze verschillen verklaard kunnen worden.

Op basis van deze studie kan er meer inzicht verkregen worden over de motivatie van gemeenteraadsleden om voor- of tegenstander te zijn van de democratische vernieuwing (in Wierden). Daarbij zullen de opvattingen met betrekking tot democratie van raadsleden in kaart worden gebracht. Aan de hand van deze reeks onderzoeken zal het experiment al dan niet bijgesteld kunnen worden om gevolg te geven aan de wensen van gemeenteraadsleden.

1.4 Onderzoeksvragen

Op basis van de doelstelling van dit onderzoek kan de hoofdvraag als volgt geformuleerd worden: *“Wat zijn de overeenkomsten en verschillen in de opvattingen van raadsleden van Wierden over de coproductie van verkiezingsprogramma’s en hoe is een en ander te verklaren uit de rolopvattingen van raadsleden en andere factoren?”*.

Bovenstaande hoofdvraag zal aan de hand van een drietal deelvragen beantwoord worden. Hieronder volgt de weergave van de deelvragen.

1. *Op welke manier is in Wierden bij het PPW inhoud gegeven aan de coproductie van verkiezingsprogramma’s en welke veranderingen in het gedrag van gemeenteraadsleden werden hiermee beoogd?*
2. *In hoeverre steunen raadsleden (van het PPW en andere fracties) het experiment coproductie verkiezingsprogramma?*
3. *In hoeverre hangen verschillen in de steun van Wierdense raadsleden voor coproductie verkiezingsprogramma samen met hun rolopvatting en met andere factoren?*

1.5 Leeswijzer

Deze leeswijzer dient ter ondersteuning voor het lezen van dit onderzoek. Op deze manier kunt u snel vinden wat u zoekt.

Hoofdstuk 2 schetst een theoretisch kader waarop het empirische onderzoek gebaseerd zal worden. In hoofdstuk 2.2 wordt de intentie van een raadslid aan de hand van een theoretisch model verklaard. Dit kader wordt gebruikt om de steun van gemeenteraadsleden voor de coproductie van verkiezingsprogramma’s te verklaren. In hoofdstuk 2.3 worden verschillende aspecten van vertegenwoordiging behandeld die nodig zijn om de rolopvatting van raadsleden te karakteriseren. In hoofdstuk 3 volgt een methodologische verantwoording van het onderzoek. In hoofdstuk 4 wordt de eerste deelvraag van dit onderzoek beantwoordt aan de hand van de resultaten van de gehouden interviews. Hoofdstukken 5 en 6 zullen de bevindingen weergeven van de vragenlijsten en zodoende deelvragen 2 respectievelijk 3 beantwoorden. De onderzoeksvraag geformuleerd in dit hoofdstuk zal beantwoord worden in hoofdstuk 7, de conclusie. Aan het einde van deze scriptie volgt een bibliografie met de gebruikte literatuur en een bijlage waarin het reflectieverslag en de vragenlijst is opgenomen.

2.0 Theoretisch kader

In dit deel van de scriptie volgt een weergave van de relevante literatuur die nodig is om de probleemstelling te beantwoorden. In ons onderzoek willen we de steun van raadsleden voor de coproductie van verkiezingsprogramma's verklaren. In dit onderzoek zijn we allereerst geïnteresseerd in de steun van raadsleden voor het experiment coproductie verkiezingsprogramma's. In paragraaf 2.1 gaan we eerst kort in op dit centrale concept. Daarbij hanteren we de "Theory of Planned Behaviour" als basismodel. Daarna zal deze algemene theorie worden vertaald naar de context waarin we deze theorie willen toepassen, namelijk de verklaring van de steun van raadsleden ten aanzien van de coproductie van verkiezingsprogramma's. Het uitgangspunt hierbij is dat deze steun met name wordt bepaald door de rolopvatting van raadsleden. Om deze rolopvattingen te typeren maken we gebruik van de politicologische representatietheorie. Die wordt geschetst en vertaald naar de context van dit onderzoek in paragraaf 2.3. Aan de hand van dit overzicht kan er richting worden gegeven aan het empirische onderzoek.

2.1 Steun voor coproductie verkiezingsprogramma's

2.1.1 Het concept democratische vernieuwing

In de praktijk wordt op lokaal niveau veelvuldig geëxperimenteerd met vernieuwingen doordat dit op gemeentelijk niveau gemakkelijker en met minder risico gedaan kan worden. Dit alles heeft geleid tot een groot aantal vernieuwingen, zoals bijvoorbeeld burgemeestersverkiezingen, lokale referenda en burgerinitiatieven (Boogers 2007).

Leach en Wingfield (1999) analyseerden diverse vernieuwingen en zijn tot de conclusie gekomen dat programma's van democratische vernieuwing uit vier verschillende elementen kunnen bestaan. Allereerst probeert men de opkomst bij verkiezingen te verhogen. Het tweede element betreft het versterken van lokaal democratisch leiderschap via wetgeving (bijvoorbeeld het invoeren van een direct gekozen burgemeester). Ten derde probeert men bij democratische vernieuwing de interne politieke managementstructuren en -processen aan te passen (dit is in ons land gebeurd door de veranderingen van de bestuurlijke verhoudingen bij de dualiseringsoperatie). Het laatste element dat Leach en Wingfield (1999) noemen is het ontwikkelen van gelegenheden voor burgers om te participeren in de lokale overheid, zoals het invoeren van interactief bestuur.

Bovenstaande elementen van Leach en Wingfield (1999) hebben een aantal zaken gemeen. Ze zijn erop gericht om de participatie van burgers te vergroten (1) en/of de representatieve democratie te versterken (2). Als het experiment van het PPW in Wierden hier vervolgens mee wordt vergeleken, kan opgemerkt worden dat beide kenmerken aanwezig zijn. In het experiment kunnen burgers participeren door suggesties te doen op het verkiezingsprogramma. Daarbij worden de conventionele processen voor het opstellen van een verkiezingsprogramma aangepast. Na de verkiezingen zullen de raadsleden van PPW (en waarschijnlijk ook van andere fracties) zich verantwoorden tegenover de burger als er afgeweken wordt van het verkiezingsprogramma. Daarbij wordt gebruik gemaakt van moderne communicatiemiddelen (zoals het Internet) waarop beargumenteerd antwoord wordt gegeven op de vraag waarom er afgeweken is van het verkiezingsprogramma. Deze verantwoording is geen verandering in de interne politieke management structuren of – processen, maar het geheel heeft tot doel de lokale democratie te versterken. Uit een recent onderzoek van Hanssen (2008) blijkt dat moderne communicatiemiddelen (zoals het Internet) een belangrijke rol spelen in de versterking van de relatie tussen lokale politici en burgers. Door de relatief lage gebruiksdrempel van bijvoorbeeld e-mailing wordt een grotere groep

burgers bereikt dan bij de traditionele vormen van communicatie zoals een één-op-één gesprek. Hoewel lokale politici van mening zijn dat de kwaliteit en inhoud van het gesprek niet noodzakelijkerwijs verbeterd, wordt er middels moderne communicatiemiddelen zoals e-mail wel een nieuwe groep burgers bereikt. Zodoende concludeert Hanssen (2008) dat moderne communicatiemiddelen aanvullend gebruikt moeten worden, naast de traditionele vormen van communicatie, en niet als vervanging.

2.1.2 Steun voor coproductie verkiezingsprogramma in Wierden

In dit onderzoek staat de steun die Wierdense gemeenteraadsleden geven voor de coproductie van verkiezingsprogramma's centraal. Om deze steun te karakteriseren zijn er twee opvattingen van belang. Ten eerste zal de opvatting van raadsleden ten opzichte van het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma vastgesteld moeten worden. Deze opvatting zal gemeten worden door raadsleden de volgende vraag te stellen: "Vindt u het een goed of een slecht idee om burgers (ook niet partijleden) op deze manier te betrekken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma?". Ten tweede zal de opvatting ten opzichte van het laten verantwoorden van raadsleden over gemaakte keuzes vastgesteld worden. Deze opvatting zal gemeten worden door de vraag: "Vindt u het een goed of een slecht idee als raadsleden zich na de verkiezingen op deze manier tegenover hun kiezers en de burgers van Wierden zouden verantwoorden?". De antwoorden op deze twee vragen worden beschouwd als indicatie voor de psychologische bereidheid van raadsleden om een voorstel voor een dergelijke democratische vernieuwing te steunen.

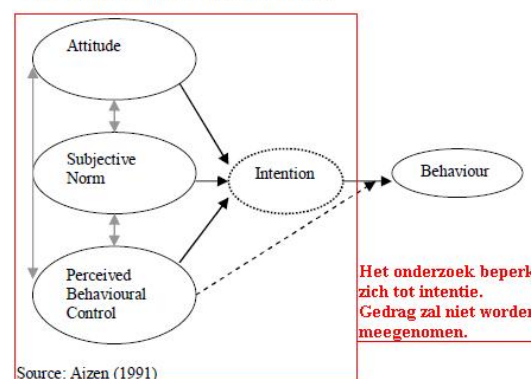
2.2 Theory of Planned Behaviour

In dit onderzoek zal er gekeken worden hoe deze steun van raadsleden voor de coproductie van verkiezingsprogramma's is te verklaren uit hun opvattingen over de inhoud van hun vertegenwoordigende rol en "andere factoren". Daarbij zal de "Theory of Planned Behaviour" van Ajzen en Fishbein (2010) dienen als inspiratiebron voor dit onderzoek. Dit betekent dat de theorie niet in zijn geheel toegepast zal worden in dit onderzoek. De "Theory of Planned Behaviour" wordt gebruikt om de gedragsintenties en het gedrag van individuen te verklaren. De Groot (2009) toonde aan dat het model van Ajzen en Fishbein zeer bruikbaar is bij het begrijpen van effecten van institutionele veranderingen op de houding en het gedrag van individuen. In deze paragraaf zal de werking van deze theorie uiteengezet worden. In de eerste deelparagraaf zal een beknopt overzicht gegeven worden van de theorie. Vervolgens zullen eerst de motivationele factoren van het model uiteengezet worden en daaropvolgend de niet-motivationele factor.

2.2.1 Intentie

De "Theory of Planned Behaviour" verklaart dat er een aantal factoren van belang is bij de totstandkoming van gedrag van individuen. In deze studie zal niet het gedrag van raadsleden onderzocht worden maar de intentie: de (psychologische) bereidheid om te handelen. Intentie wordt bepaald door twee motivationele factoren en één niet-motivationele factor. De motivationele factoren in het model zijn de houding van een individu en de subjectieve normen waaraan het individu onderhevig is. De niet-motivationele factor is de individuele perceptieve gedragscontrole. Deze factor betreft de perceptie van het individu met betrekking tot controle over gedrag. Het is dus niet motivationeel van aard. Bovenstaande drie factoren samen vormen de intentie die een individu heeft.

Theory of Planned Behaviour (TPB)

Het onderzoek beperkt zich tot intentie. Gedrag zal niet worden meegenomen.

2.2.2 Motivationale factoren

Het gedrag van een individu wordt voor een groot deel bepaald door motivationele factoren. Volgens de theorie van Ajzen en Fishbein bestaat de motivatie die een individu heeft uit twee factoren: *houding* en *subjectieve normen* (Ajzen and Fishbein 1980). In De Groot (2009) heeft men het over autonome en gecontroleerde motivatie. Autonome motivatie komt van binnenuit, en is derhalve intern gefundeerd. Individuen willen bepaald gedrag vertonen, omdat ze daar waarde aan hechten of er een specifiek belang bij hebben. Essentieel bij interne motivatie is dat het leidt tot zelf-gedetermineerd gedrag dat gebaseerd is op individuele keuzes. Gecontroleerde motivatie daarentegen komt van buitenaf, en wordt daarom ook externe motivatie genoemd. Vanwege externe factoren, te denken valt aan angst en omkoping, gaat een individu bepaald gewenst gedrag vertonen. Hoewel beide factoren van belang zijn in het verklaren van intentie, blijkt uit onderzoek dat de houding van een individu doorgaans (er zijn uitzonderingen) een sterkere invloed heeft op intentie dan subjectieve normen (De Groot 2009). Hieronder zal een uiteenzetting volgen over de concepten houding en subjectieve normen.

Houding

Ajzen en Fishbein (1980) bedoelen met houding ten opzichte van een concept simpelweg de individuele voorkeur van een persoon met betrekking tot dat concept. De individuele voorkeur kan volgens deze theorie bepaald worden door het concept te evalueren op basis van een aantal factoren. Ter verduidelijking, stellen Ajzen en Fishbein (1980) de houding ten opzichte van stemgedrag vast aan de hand van een evaluatie van de factoren goed/slecht, wijs/dom en aangenaam/niet aangenaam. Op basis van de score op deze factoren kan er cumulatieve plaatsvinden, met als gevolg dat de voorkeur van een individu (en dus zijn houding) vastgesteld kan worden. De houding van een individu ten opzichte van een concept wordt dus bepaald door de overtuiging van het individu over dat concept. Door middel van associatie van karakterisering, kwaliteiten en eigenschappen komen overtuigingen tot stand. Het individu is vanwege zijn overtuiging van mening dat Toyota's bijvoorbeeld betere, veiligere, goedkopere en mooiere auto's zijn dan Honda's. Deze overtuiging leidt daardoor tot bepaald gedrag dat leidt tot gewenste uitkomsten; in dit geval het kopen van een Toyota in plaats van een Honda. Het gaat hierbij om de bijdrage van het gedrag aan de normen en waarden waarvan het individu denkt dat ze nastrevenswaardig zijn (De Groot 2009).

Door de ervaringen die een individu heeft opgedaan gedurende zijn leven, is er een veelheid aan overtuigingen ontstaan over verschillende concepten. Deze overtuigingen kunnen ontstaan zijn doordat het individu direct in aanraking is gekomen met concepten, maar ook indirect via bronnen zoals de media. Het is tevens ook mogelijk dat overtuigingen verworven zijn middels een rationeel proces van gevolgtrekking. De volgende stap die Ajzen en Fishbein (1980) nemen is de erkenning van de beperking van het aantal overtuigingen dat een individu op een gegeven moment kan hebben. Slechts een klein aantal, circa vijf tot negen overtuigingen, bepalen op een bepaald tijdstip de houding van een persoon. Deze overtuigingen springen er het eerst en meest uit, waardoor ze makkelijk waarneembaar zijn door louter de respondent te vragen wat de karakterisering, kwaliteiten en eigenschappen zijn van een concept (Ajzen and Fishbein 1980). Zodoende kan zijn houding ten opzichte van dat concept vastgesteld worden. Een ander essentieel aspect dat de houding van een persoon beïnvloedt, is de sterkte van de overtuiging. Vast moet worden gesteld is hoe zeker het individu is, dat bepaald gedrag leidt tot de gewenste resultaten. Deze sterkte kan volgens Ajzen en Fishbein (1980) eenvoudig gemeten worden door het individu te vragen hoe waarschijnlijk het is dat bepaald gedrag tot bepaalde uitkomsten leidt.

In dit onderzoek zal de factor houding vastgesteld worden door te kijken hoeveel waarde Wierdense raadsleden hechten aan het verwachte effect van de coproductie van verkiezingsprogramma's. Het verwachte effect van coproductie verkiezingsprogramma is "luisteren" (het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma) en "verantwoorden" (het laten verantwoorden van raadsleden over gemaakte keuzes). De waarde die raadsleden hechten aan het verwachte effect is mede afhankelijk van de rolopvatting vandaar dat ook de stijl van en focus op representatie van raadsleden vastgesteld zullen worden. Bovendien zal ook de gevoelde noodzaak (sense of urgency) van raadsleden betreffende hervormingen van de lokale democratie een rol spelen met betrekking tot de factor houding (De Groot 2009).

Subjectieve normen

De tweede component van de theorie betreft de invloed van de sociale omgeving op intenties en gedrag. De sociale omgeving van een individu wordt gekenmerkt door bepaalde subjectieve normen en waarden, waaraan hij/zij onderhevig is. Het gaat om de perceptie van sociale druk die uitgeoefend wordt op een individu om al dan niet een bepaald soort gedrag te vertonen. Deze perceptie van een individu hoeft weliswaar niet overeen te komen met de werkelijke subjectieve normen. Des te hoger de perceptie van subjectieve normen, hoe waarschijnlijker het zal zijn dat gedrag daarop wordt afgestemd (Ajzen and Fishbein 1980).

Om de perceptie van subjectieve normen te kunnen vaststellen en analyseren kan aan het individu gevraagd worden wat mensen in zijn naaste omgeving vinden van een bepaald concept. Essentieel is dat het gaat om normatieve beweringen: een overtuiging van een ander persoon die betrekking heeft op het beïnvloeden van het gedrag van de persoon in kwestie. Ajzen en Fishbein (1980) concretiseren dit door twee uitspraken te doen om het verschil duidelijk te maken. "My having an abortion would please my husband" en "my husband thinks I should have an abortion". Alleen bij de tweede uitspraak is er sprake van een normatieve bewering, omdat deze bewering tracht het gedrag te beïnvloeden van de vrouw. Net als bij de houding van een individu zijn er slechts een beperkt aantal subjectieve normen die van invloed zijn op het gedrag van een individu. Het gaat om de meest oppervlakkige en in het oog springende normen die het individu het eerst zal noemen wanneer er naar gevraagd zou worden. Deze subjectieve normen van verschillende mensen of groepen mensen kunnen vervolgens ingedeeld worden op een schaal van -3 t/m +3. De volgende stap in het vaststellen van de invloed van subjectieve normen op gedrag, is het wegen van de subjectieve normen. Het individu moet bepalen hoeveel waarde hij/zij hecht (op een schaal van 0 = geen waarde tot +3 = veel waarde) aan de verschillende subjectieve normen. In de tabel hieronder, afkomstig uit Ajzen en Fishbein (1980), is het voorbeeld over abortus uitgewerkt. Uit de tabel blijkt alleen de echtgenoot van mening te zijn dat zijn vrouw abortus moet plegen. De vrouw hecht het meeste waarde aan de mening van haar man en uit het product blijkt dan ook dat de motivatie door de subjectieve norm veranderd richting het laten plegen van abortus. Navolging van de mening van de meerderheid hoeft dus niet plaats te vinden.

Table 6.6:
A Woman's Normative Beliefs about Having an Abortion

Referents	Normative Belief	Motivation to Comply	Product
My husband	+3	+3	9
My mother	-1	+1	-1
My church	-3	+1	-3
My brother	0	0	0
My doctor	-1	+2	-2
Total			+3

Uit Ajzen and Fishbein (1980): 74

2.2.3 Niet-motivationale factor

Naast de motivatie die een persoon moet hebben om bepaald gedrag te vertonen, moet hij/zij ook *in staat zijn* om dat gedrag vervolgens te vertonen. In de theorie van Ajzen en Fishbein (1980) staat dit bekend als de individuele perceptieve gedragscontrole. Bovenstaande auteurs definiëren deze term als: ‘the extent to which people believe that they are capable of performing a given behavior, that they have control over its performance.’ (Ajzen and Fishbein 2010: 154). Perceptieve gedragscontrole wordt gevormd door onder andere de beschikbaarheid van informatie, ontwikkelde vaardigheden, gelegenheden en andere middelen die nodig zijn om bepaald gedrag te vertonen. Tevens worden barrières en obstakels ingecalculeerd bij de individuele perceptieve gedragscontrole. De Groot (2009) noemt concrete voorbeelden als geld, tijd en de coöperatie van anderen. Dit zijn allemaal niet-motivationale factoren die van invloed zijn op de mogelijkheid om gedrag tot uitdrukking te kunnen brengen (Ajzen 1991). Wederom gaat het om de perceptie van het individu, en niet om de werkelijke gedragscontrole. Evenals de houding en de subjectieve normen, kan de perceptieve gedragscontrole gemeten worden door directe vragen te stellen aan het individu over zijn/haar bekwaamheid om bepaald gedrag te vertonen. Daarnaast kan ook gevraagd worden of er factoren zijn die het moeilijk of juist makkelijk maken om dat gedrag te kunnen uitten. Als de factoren van de perceptieve gedragscontrole eenmaal zijn vastgesteld, is het zaak om de sterkte te bepalen per factor. Aan de hand daarvan kan er een beeld ontstaan wat de perceptie van gedragscontrole van een individu is. Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat wanneer mensen ervan overtuigd zijn dat ze bepaald gedrag kunnen vertonen, dus kortweg een hoge perceptieve gedragscontrole hebben, dit dan een sterk effect heeft op het gedrag dat ze daadwerkelijk vertonen (Ajzen 1991).

2.2.4 Samenvattend: intentie in deze studie

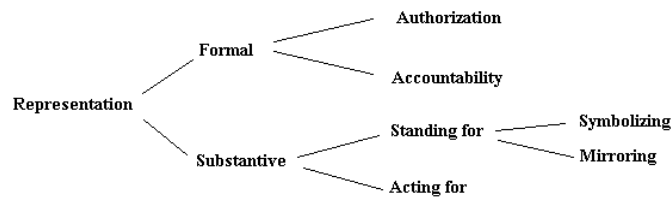
De “Theory of Planned Behaviour” bestaat uit een drietal factoren die de intentie van individuen verklaart. De intentie in het onderzoek is het al dan niet bereid zijn van raadsleden om het experiment te steunen (zie paragraaf 2.1). In dit onderzoek zal gekeken worden in hoeverre die steun samenhangt met de houding, subjectieve normen en perceptieve gedragscontrole van raadsleden. Daarbij zal de houding van raadsleden vastgesteld worden aan de hand van de overtuigingen die zij hebben met betrekking tot hun vertegenwoordigende rol. In de volgende paragraaf volgt een uitgebreide uiteenzetting over de desbetreffende literatuur die nodig is om raadsleden te classificeren naar vertegenwoordigende rol. De perceptie van subjectieve normen zal bepaald worden door te onderzoeken wat gemeenteraadsleden denken dat hun kiezers en collega-raadsleden vinden dat ze moeten doen in een bepaalde situatie. Als laatste zal de perceptie van gedragscontrole onderzocht worden door gemeenteraadsleden te vragen of er obstakels zijn, te denken valt aan tijd, om voor- of tegenstander te zijn van democratische vernieuwing in Wierden. Aan de hand van deze analyse kan vervolgens vastgesteld worden in hoeverre de factoren van dit model samenhangen met de steun van raadsleden voor het experiment.

2.3 Representatie en rolopvattingen

In de vorige paragraaf is aangegeven dat de factor houding vastgesteld zal worden door te kijken hoeveel waarde raadsleden hechten aan het verwachte effect “luisteren” en “verantwoorden”. De waarde die raadsleden daadwerkelijk hechten aan het verwachte effect is mede afhankelijk van de desbetreffende rolopvatting. Rolopvattingen zullen in deze paragraaf getypeerd worden door middel van de politicologische representatietheorie.

2.3.1 Het concept representatie

Representatie is een veelgebruikt begrip waarvan de betekenis niet eenduidig begrepen wordt (Pitkin 1967: 4, zie ook Judge 1999: 1). Dit blijkt onder andere uit de verschillende interpretaties van representatie door theoretici. Zo beschreef Rousseau dat vertegenwoordigers en kiezers een vergaande binding moeten hebben. Kiezers zouden volgens Rousseau betrokken moeten worden bij de politiek zodat vertegenwoordigers de juiste keuzes kunnen maken. Hobbes daarentegen meent dat er een minimale relatie tussen de volksvertegenwoordiger en de kiezer is. Een volksvertegenwoordiging representeert per definitie zijn onderdanen. In Cunningham (2002) wordt in aansluiting bij het werk van Pitkin een overzicht gegeven van de soorten representatietheorieën. In de resterende deelparagrafen zullen de verschillende classificaties (zie figuur 1) uitgewerkt worden

Figuur 1: uit Cunningham (2002)

2.3.2 Formal representation: Authorization and Accountability

Formele concepten van representatie analyseren de relatie tussen de kiezer en de gekozen op een abstracte manier. Representatie begint met een transactie van rechten en verantwoordelijkheden. Zolang de vertegenwoordiger binnen de grenzen blijft waarvoor hij gemachtigd is, zijn alle handelingen representatief (Pitkin 1967).

Authorization

Binnen de formele concepten van representatie onderscheidt Pitkin (1967) twee verschillende classificaties waarvan de autoriserende opvatting de eerste is. Volgens deze opvatting is een vertegenwoordiger een individu die gemachtigd is om te handelen. Dit betekent dat hij het recht heeft gekregen om te handelen terwijl de gerepresenteerde de verantwoordelijkheid draagt voor het handelen van de vertegenwoordiger. Het handelen van de vertegenwoordiger wordt opgevat als het handelen van de gerepresenteerde(n). Het blijkt uit bovenstaande argumentatie dat deze opvatting de positie van de vertegenwoordiger verbetert. De vertegenwoordiger heeft het recht gekregen om de gerepresenteerde te vertegenwoordigen, terwijl hij daar minder tot geen verantwoordelijkheid voor hoeft te dragen¹. Daarentegen draagt de gerepresenteerde de verantwoordelijkheid voor het handelen, en heeft hij een deel van zijn rechten ingeleverd aan de vertegenwoordiger (Pitkin 1967). Een belangrijke aanhanger van deze opvatting was Thomas Hobbes. Hij schreef dat elke volksvertegenwoordiging per definitie representatief is, omdat het de taak heeft om te handelen voor de gerepresenteerde(n). Een meer gematigder versie ziet de autoriserende functie vervuld middels verkiezingen. De uitslag van de verkiezingen ziet men als een machtiging van de kiezers voor de gekozen vertegenwoordigers.

Accountability

Hoewel deze opvatting aanzienlijk minder belicht is dan de autoriserende, is ook de *verantwoordende* opvatting een mogelijkheid om naar representatie te kijken. Aanhangers van deze opvatting vinden dat vertegenwoordigers verantwoordelijkheid moeten dragen voor hun handelen. Vertegenwoordigers zullen deze verantwoording af moeten leggen aan degene die

¹ Pitkin (1967) suggereert zelfs dat de vertegenwoordiger in de autoriserende opvatting geheel niet verantwoordelijk is voor zijn handelen

zij representeren. In Pitkin (1967) staat een treffende passage, van Carl Friedrich, die deze opvatting in slechts een enkele zin omschrijft: “if A represents B, he is presumed to be responsible to B, that is to say, he is answerable to B for what he says and does.”² Een vertegenwoordiger heeft nieuwe en speciale plichten en verantwoordelijkheden erbij gekregen, waardoor de vertegenwoordiger gebonden is, en de gerepresenteerde vrij. De verkiezingen dienen daarbij als het moment waarop er verantwoording wordt afgelegd voor het handelen. De verantwoordende opvatting wordt gezien als aanvullend en corrigerend op de autoriserende opvatting. Desalniettemin zijn de aanhangers van de verantwoordende opvatting niet echt geïnteresseerd in de verantwoording van de vertegenwoordiger. Dit is louter een middel voor de bewerkstelling van hun ultieme doel: het gedrag van de vertegenwoordiger sturen. De bedoeling is dat de vertegenwoordiger handelt op dezelfde manier als dat het volk zelf zou handelen (Pitkin 1967). Echter, geen van beide formele opvattingen is erop gericht om het gedrag van vertegenwoordigers te beïnvloeden *tijdens* een zittend termijn. Beide opvattingen grijpen het moment van verkiezingen aan, en negeren het handelen na de autorisatie en vóór de verantwoording (Pitkin 1967).

2.3.3 Substantive representation: “Standing for” and “Acting for”

Naast de formele concepten over representatie onderscheidt Pitkin (1967) twee andere classificaties. Deze classificaties behoren tot de substantieve (c.q. inhoudelijke) benadering van representatie die zich richt op wat er gebeurt tijdens een representatietermijn.

“Standing for”

Aanhangers van deze opvatting zien representeren niet als handelen omdat ze gemachtigd zijn, of handelen vóór verantwoording. Het gaat om de karakterisering van de vertegenwoordiger. Het gaat er niet zozeer om hoe de vertegenwoordiger handelt voor anderen, maar hoe hij ze representeert (“Standing for”). Het gaat erom dat de compositie van de volksvertegenwoordiging overeenkomt met die van de individuen die ze representeren (Pitkin 1967). Dit houdt in dat alle achtergrondkenmerken en politieke opvattingen terug moeten komen in de volksvertegenwoordiging (Denters, de Groot & Klok 2009). Er is sprake van een miniatuurafspiegeling van het totale volk (Cunningham 2002). Representatie in de volledige zin des woord, betekent, dat de volksvertegenwoordigers exact hetzelfde handelt als dat het volk zou hebben gedaan als ze zelf zouden mogen beslissen en handelen.

“Acting for”

Bij de tweede inhoudelijke benadering die Pitkin (1967) onderscheidt staat het handelen van vertegenwoordigers centraal. Volksvertegenwoordigers zullen vanwege hun functie moeten handelen voor anderen, namens anderen en in het belang van anderen. Bij deze opvatting komt naar voren dat representatie afhankelijk is van de context. Een vertegenwoordiger representeert meerdere groepen, ieder met eigen belangen. Hoe representatie vervolgens vorm wordt gegeven is afhankelijk van het probleem dat voor handen ligt. Desalniettemin is er een aantal algemene principes opgesteld waar vertegenwoordigers geacht zijn zich aan te houden. Vertegenwoordigers moeten voorzichtig omgaan met het handelen voor anderen. Daarnaast zou het handelen pas plaats mogen vinden na deliberatie, oftewel het zorgvuldig overdenken van de gevolgen van de verschillende handelingsalternatieven. Het handelen mag niet impulsief zijn maar een weloverwogen actie. Tevens zou er zó gehandeld moeten worden, alsof men er verantwoording voor moet afleggen zelfs als dat niet zo is. Pitkin (1967) rangschikt drie brede stromingen (handelen in plaats van, handelen in het belang van, en handelen onder instructies van), waarbij het zogenaamde “mandate-independence

² Verwijzing uit Pitkin (1967): *Constitutional Government and Democracy* (Boston, 1950), pp. 263-264

controversy” naar voren komt. Deze paradox zal in de volgende deelparagraaf verder uiteengezet worden. Vanuit deze handelmethodes concludeert Pitkin (1967) dat geen van deze drie stromingen, op zichzelf, een bevredigend equivalent van het idee representatie is.

2.3.4 “Mandate-independence controversy”

Aangezien een parlementaire democratie betekent dat het volk regeert via volksvertegenwoordigers, zouden deze vertegenwoordigers volgens menigeen moeten handelen zoals het volk gehandeld zou hebben (“Mandate”). Als men zich op dit standpunt stelt, rijst er wel een probleem. In Nederland zijn 150 Tweede Kamerleden die tezamen heel Nederland representeren. Wanneer een vertegenwoordiger dan moet stemmen over een wetsvoorstel is het totaal onmogelijk om te peilen wat zijn kiezers willen, waardoor de vertegenwoordiger zelf tot een oordeel moet komen (“Independence”). Pitkin (1967) stelt: “A representative cannot simply reflect what is not there to be reflected.”. Overigens kan men zich ook afvragen of als dit probleem er niet zou zijn een ‘mandate’ roloppvatting gewenst zou zijn. De vertegenwoordiger beschikt waarschijnlijk over meer informatie, kennis en ervaring om tot een goed besluit te komen. In dat geval zou het in het belang van het volk zijn om de vertegenwoordiger vrijheid te geven. Daarom rijst de vraag: “Op basis waarvan zouden volksvertegenwoordigers hun stemgedrag moeten bepalen?”. De roloppvatting van raadsleden met betrekking tot de bovenstaande vraag wordt ook wel de *stijl van representatie* genoemd.

“Mandate” en “Independence” zijn de twee extremen die Pitkin (1967) onderscheid, maar daar tussen zijn ook nog een aantal opties. “Mandate”-theoretici beargumenteren dat er alleen sprake is van echte representatie als de vertegenwoordiger handelt onder expliciete instructies van de kiezers. Een eerste tussenvorm die dicht tegen “Mandate” aanligt, keurt het goed dat vertegenwoordigers een zekere mate van discretie hebben in hun handelen, afgezien van belangrijke problemen (bijv. bezuinigingen). Hier moet de volksvertegenwoordiger wel gehoor geven aan de wil van zijn kiezers. Een tweede mogelijkheid is dat vertegenwoordigers handelen op de wijze waarop ze denken dat hun kiezers zouden handelen, tenzij of totdat hij instructies krijgt van zijn kiezers, die de vertegenwoordiger dan moet opvolgen. Hierbij valt op dat de vertegenwoordiger al meer vrijheid geniet dan de eerste tussenvorm. Pitkin (1967) noemt ook een versie, die dicht tegen “Independence” aanligt, waarbij de vertegenwoordiger vrij is in zijn handelen, tenzij er afspraken zijn gemaakt in het verkiezingsprogramma. De “independence”-theoretici zien de vertegenwoordiger als een actor die geheel vrij is om te handelen. Als de vertegenwoordiger eenmaal verkozen is mag hij zijn stemgedrag laten bepalen door zijn eigen oordeel.

Pitkin (1967) tracht meer helderheid te geven over de situatie van het denkkader van beide extremen door de term representatie te analyseren. “Mandate”-theoretici merken op dat als de vertegenwoordiger incidenteel het tegenovergestelde stemt van de wensen van de kiezer, representatie niet meer present is in zijn stemgedrag. Daartegenover verklaren “Independence”-theoretici dat er geen sprake is van representatie als vertegenwoordigers niet zelf kunnen handelen, omdat de kiezers indirect handelen door de vertegenwoordiger. Op deze manier kan er geen sprake zijn van representatie als activiteit. Uit andere bronnen van literatuur wordt duidelijk dat eenzelfde soort van onderscheid gemaakt wordt. Weliswaar gebruikt men daar de termen “trustee” en “delegate”. Een “trustee” is een gemachtigd persoon, die onafhankelijk (conform “Independence”-theorie) kan handelen van zijn achterban. Daartegenover staat de “delegate”, oftewel de lasthebber, die gekenmerkt wordt door zijn reflectieve aard. Dit is de roloppvatting waarbij de volksvertegenwoordiger zich laat leiden door de opvattingen van zijn achterban (conform “Mandate”-theorie) (Fox en Shotts 2009). Een additionele derde rol onderscheidt Thomassen (1991): de politico. Bij een politico

zal het al dan niet optreden als lasthebber of gemachtigde afhankelijk zijn van het probleem en de situatie waarin het zich afspeelt. Dit is meer een algemene benadering van de tussenvormen die Pitkin (1967) omschrijft. Het moge duidelijk zijn dat de “trustee”, “delegate” en “politico” een iets andere verpakking is van het onderscheid dat Pitkin (1967) maakt, maar desalniettemin dezelfde kenmerken heeft.

2.3.5 Responsiviteit

Bij de “delegate” en bij de “trustee” ontstaan botsingen tussen kiezers en gekozenen. Voor de “delegate” is het niet altijd duidelijk wat de opvatting van zijn kiezers is over een bepaald onderwerp. Er kunnen meningsverschillen zijn binnen de partij waardoor de volksvertegenwoordiger alsnog aangewezen is op zijn eigen afweging. Daartegenover staat de “trustee” die geheel zijn eigen stemgedrag vrij kan bepalen. Dit zal kunnen leiden tot botsingen met de kiezers aangezien het mogelijk is dat zij het niet eens zijn met het stemgedrag van de volksvertegenwoordiger (Denters, de Groot & Klok 2009).

Bovenstaande spanningen tussen kiezers en gekozenen zijn het resultaat van een slechte communicatie tussen beide partijen. Volgens Pitkin (1967) mag vanuit democratisch oogpunt worden verwacht van een vertegenwoordiger dat hij zorg draagt voor het minimaliseren van deze spanning door een extra taak op zich te nemen: *communicatie*. Een volksvertegenwoordiger zou in die zin bereid moeten zijn te luisteren naar burgers en organisaties en zich zodoende openstellen voor wat kiezers belangrijk vinden. Op basis daarvan zouden volksvertegenwoordigers moeten anticiperen wat er veranderd dient te worden. Vanuit datzelfde democratische oogpunt mag men ook verwachten dat vertegenwoordigers zich daarna verantwoorden voor gemaakte keuzes. Pitkin duidt dit met de term responsiviteit. Zodra volksvertegenwoordigers afwijken van verkiezingsprogramma's door anders te stemmen dan in eerste instantie is beloofd, is het in principe de plicht van een vertegenwoordiger om uitleg te geven aan degene waaraan hij die belofte heeft gemaakt. Beoogd gevolg hiervan is dat vertegenwoordigers door een betere communicatie allereerst beter kunnen peilen wat er speelt in de samenleving. Daarnaast zullen volksvertegenwoordigers minder makkelijk afwijken van beloftes gemaakt in een verkiezingsprogramma, omdat zij uitleg moeten geven aan de kiezers. Vertegenwoordigers zullen daarbij sterke argumenten moeten hebben willen zij de kiezers overtuigen van hun keuze. Desalniettemin wordt in artikel 27 van de Gemeentewet de leden van de gemeenteraad opgedragen te stemmen ‘zonder last’. Raadsleden behoren zich bij hun uiteindelijke stemgedrag te laten leiden door hun eigen afgewogen oordeel en behoren geen opdrachten van derden te aanvaarden (Andeweg and Thomassen 2007). De waarde die raadsleden hechtten aan het verwachte effect “luisteren” en “verantwoorden” van coproductie verkiezingsprogramma is van belang voor het karakteriseren van de rol opvatting. Bovendien heeft De Groot (2009) aangetoond dat de gevoelde noodzaak (sense of urgency) betreffende hervormingen in de lokale democratie ook een rol speelt. Naarmate raadsleden het urgenter achten om hervormingen door te voeren in de lokale democratie, zullen zij eerder bereid zijn om het experiment in Wierden te steunen.

2.3.6 Rol van politieke partijen

In de inleiding is aangegeven dat politieke partijen een verbindende rol hebben in de samenleving. Gemeenteraadsleden zijn op basis van opvattingen verenigd in een politieke partij en opereren in een fractie om hun beleid ten uitvoer te brengen. Nederland is daardoor dan ook een typische partijendemocratie. In een dergelijke partijendemocratie vertegenwoordigen gekozenen niet zozeer het volk als geheel, of de ingezetenen van een bepaald stemdistrict maar een politieke partij. Politieke partijen vervullen twee essentiële

functies. Allereerst zorgen de politieke partijen voor de *structurering van de electorale keuze*. De kiezer maakt doorgaans een keuze tussen een beperkt aantal politieke partij, en niet tussen een groot aantal individuele kandidaten. Elke politieke partij heeft een verkiezingsprogramma ontwikkeld die na de verkiezingen het ijkpunt zal zijn van het te voeren beleid. Theoretisch gezien zou elke partij daardoor een eigen stempel willen zetten op het gemeentelijk beleid. Uit een studie onder zeven onderzoeksgemeentes concludeerde Denters (Denters and Kolk 1993) daarentegen dat op lokaal niveau de scheidingslijnen minder geprononceerd zijn dan in de landelijke politiek. Het technisch-uitvoerend karakter van het gemeentelijke beleid en de compromisvorming tussen politieke partijen liggen daaraan ten grondslag.

Daarnaast hebben politieke partijen ook een *coördinerende* functie. Politieke partijen selecteren en nomineren leden die geschikt zijn om een politiek ambt zoals raadslid te vervullen (Boogers and Voerman 2010). Raadsleden zijn daardoor representanten van een politieke partij en beschikken niet over een zelfstandig electoraal mandaat (Denters and Kolk 1993). Binnen de partij kunnen raadsleden discussiëren over bepaalde onderwerpen, maar in de gemeenteraad zal fractiediscipline een belangrijke rol spelen. Raadsleden zullen doorgaans de opvatting van de fractie volgen, omdat ze zichzelf beschouwen als een vertegenwoordiger van hun politieke partij (Denters and Kolk 1993). Dit aspect, welk belang men meent te dienen, wordt ook wel de *focus op representatie* genoemd (Andeweg and Thomassen 2007). Uit onderzoek op nationaal niveau van Andeweg en Thomassen (2007) in Nederland blijkt dat er een verschil bestaat met betrekking tot de focus op representatie tussen politieke partijen.

Vanuit het perspectief van het mandate – independence debat is de vraag waarop het raadslid zich richt als er een spanning bestaat tussen zijn eigen opvattingen en die van zijn partij. Bij het beantwoorden van deze vraag moeten we ons realiseren dat er in partijverband meerdere geledingen zijn die kunnen fungeren als referentiekader: de kiezers van de partij, de eigen fractie of de ledenvergadering van de partij.

2.3.7 Samenvattend: theoretische verwachtingen

In dit onderzoek proberen we de steun voor de coproductie van verkiezingsprogramma's bij raadsleden te verklaren. Naar verwachting hangt dit in eerste instantie af van het belang dat raadsleden hechten aan de verwachte effecten “luisteren” (het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma) en “verantwoorden” (het laten verantwoorden van raadsleden over gemaakte keuzes). Naarmate raadsleden meer belang hechten aan de taken “luisteren” en “verantwoorden” zal men eerder voorstander zijn van het experiment. Daarnaast speelt ook de stijl van en focus op representatie van raadsleden een rol. Ten eerste verwachten we dat trustees negatief staan tegenover het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma en het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers. Verwacht wordt dat delegates daarentegen het experiment een goed idee vinden, omdat ze een extra instrument krijgen om te kunnen “luisteren” en “verantwoorden”. Als laatste zal de gevoelde noodzaak (sense of urgency) van raadsleden betreffende hervormingen van de lokale democratie een rol spelen met betrekking tot de factor houding. De steun wordt ook bepaald door de subjectieve normen van het raadslid. Daarom zal onderzocht worden wat raadsleden denken dat mederaadsleden en burgers van Wierden van een dergelijke vernieuwing vinden. Hoe positiever deze groepen in de ogen van raadsleden zijn over de hervorming des te positiever raadsleden zelf ook zullen oordelen. Tenslotte, wordt het oordeel over de hervorming ook beïnvloed door de mogelijkheden voor raadsleden om op de gewenste manier hun gedrag aan te passen. Als zij bijvoorbeeld menen dat hen daartoe de tijd, informatie, geld en faciliteiten ontbreekt dan verwachten we dat raadsleden negatiever oordelen over het experiment.

3.0 Methodologie

In dit hoofdstuk zal de methodologie van het onderzoek beschreven worden. Daarbij zal worden ingegaan op een aantal relevante zaken. Op volgorde van hoofdstukindeling is dat de onderzoeksstrategie, de dataverzameling, de respondenten en bijbehorende respons, en ter afsluiting de methode van data-analyse.

3.1 Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek zal de steun van Wierdense gemeenteraadsleden voor het experiment coproductie verkiezingsprogramma in kaart brengen. Daarbij zal deze steun verklaard worden aan de hand van een drietal factoren: houding, subjectieve normen en perceptieve gedragscontrole. Dit onderzoek dient daarbij als nulmeting waarna over circa een jaar een vervolgonderzoek zal plaatsvinden die de steun na volledige implementatie van het experiment zal onderzoeken.

In de eerste deelvraag zal het experiment coproductie verkiezingsprogramma worden gekarakteriseerd. Daarbij zal de achtergrond geschetst worden waartegen dit experiment is uitgevoerd. Zodoende zal duidelijk worden hoe het experiment is uitgevoerd, waarom het is uitgevoerd, en welke verwachtingen er waren. Bij de tweede deelvraag zal vervolgens de steun van Wierdense raadsleden voor het experiment coproductie verkiezingsprogramma vastgesteld worden. In de derde deelvraag zal gekeken worden in hoeverre de opvattingen van Wierdense raadsleden over het experiment coproductie verkiezingsprogramma samenhangen met hun rolopvatting en de factoren subjectieve normen en perceptieve gedragscontrole uit het model van Ajzen en Fishbein.

3.2 Dataverzameling

Er zullen meerdere vormen van dataverzameling gebruikt worden om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Hieronder volgen twee subparagrafen die de dataverzameling beschrijven voor de eerste deelvraag afzonderlijk (3.2.1) en de tweede en derde deelvraag samen (3.2.2).

3.2.1 Documentenstudie en interviews

De eerste deelvraag zal beantwoord worden aan de hand van een documentenstudie en interviews. De documentenstudie zal vorm gegeven worden door de bestudering van documenten die betrekking hebben op het experiment coproductie verkiezingsprogramma. Het PPW heeft een aantal documenten opgesteld die relevant zijn om te bestuderen om zodoende vat te krijgen op de wijze waarop burgers zijn betrokken bij het maken van het verkiezingsprogramma. Dergelijke documenten zijn: het concept verkiezingsprogramma, de reacties van burgers op het concept verkiezingsprogramma, amendementen van het verkiezingsprogramma aan de hand van de reacties, en het uiteindelijke officiële verkiezingsprogramma. De documentenstudie zorgt ervoor dat vastgesteld kan worden hoe er inhoud is gegeven aan democratische vernieuwing bij het PPW.

Naast de documentenstudie zijn er ook interviews gehouden om de eerste deelvraag te kunnen beantwoorden. Het doel van deze interviews was het verkrijgen van meer informatie om duidelijk te krijgen hoe het experiment is uitgevoerd en wat men beoogde te veranderen in termen van gedrag van Wierdense gemeenteraadsleden. Zodoende zijn er twee interviews gehouden met de initiatiefnemers van het experiment coproductie verkiezingsprogramma. Het eerste interview is gehouden met Dhr. Mug, initiator van het experiment. Dhr. Mug heeft het experiment als idee uitgewerkt vandaar dat hij een antwoord kan verschaffen op de vraag welke veranderingen in het gedrag van gemeenteraadsleden werden beoogd. Als oud-politicus

van het PPW heeft dhr. Mug gevraagd aan de partij of ze het experiment wilden uitvoeren. Fractievoorzitter van het PPW, Dhr. Klaas, is als tweede geïnterviewd. Hij heeft in overleg met zijn partij de vraag van Dhr. Mug gehonoreerd. Dhr. Klaas is derhalve op de hoogte van de gang van zaken rond het experiment, omdat hij mede deel heeft genomen aan het proces. Zodoende kan vastgesteld worden op welke manier inhoud is gegeven aan democratische vernieuwing bij het PPW.

De interviews zijn semi-gestructureerd van aard inhoudende dat vooraf de meest relevante vragen op papier zijn gezet zodat het gesprek gestuurd kon worden. Het is mogelijk dat er enigszins afgeweken kan worden om de achtergrond van antwoorden beter te begrijpen. Doordat beide respondenten dezelfde vragen kregen was het tevens mogelijk om na te gaan of er tegenstrijdigheden waren in hun antwoorden.

3.2.2 Survey-onderzoek

Voor de beantwoording van de tweede en derde onderzoeksvraag zal er een survey-onderzoek uitgevoerd worden in de vorm van een webenquête. Dit onderzoek richt zich op de steun die Wierdense raadsleden geven voor het experiment (afhankelijke variabele) en tot in hoeverre dat samenhangt met eerdergenoemde onafhankelijke variabelen.

Voor de webenquête zal gebruik gemaakt worden van pregestructureerde vragenlijsten. Daarbij is het de insteek dat er een lijst met vragen zal worden opgesteld, die standaard gebruikt wordt bij alle respondenten. Zodoende zal elke respondent dezelfde antwoordcategorieën hebben waardoor er een statistische analyse kan worden uitgevoerd. De vragenlijst zal ook enkele vragen bevatten met een open antwoordcategorie. Ter verduidelijking van bepaalde antwoorden zal de respondent zelf in een aantal zinnen zijn keuze kunnen motiveren. De vragenlijsten zullen via het gebruik van Google Documenten afgenomen worden. Dit programma slaat alle binnengekomen data van raadsleden op in een Microsoft Excel bestand, waarna deze gemakkelijk geïmporteerd kan worden naar SPSS voor statistische analyses (zie hoofdstuk 3.5).

Binnen dit survey-onderzoek wordt een aantal kernbegrippen en –concepten behandeld die nodig zijn om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Centraal in deze studie staat de steun voor coproductie verkiezingsprogramma. Dit aspect is in hoofdstuk 2.1.2 reeds geoperationaliseerd. Hieronder volgt de operationalisatie van de kernbegrippen die de steun van Wierdense raadsleden in het licht van de “theory of planned behaviour” tracht te verklaren.

Er zijn drie series met vragen opgenomen om te onderzoeken in hoeverre de factor houding samenhangt met de steun van Wierdense raadsleden voor coproductie verkiezingsprogramma. Ten eerste zal gekeken worden in hoeverre het belang dat raadsleden hechten aan de taken “luisteren” en “verantwoorden” samenhangt met de steun voor het experiment. De volgende vragen zijn gesteld aan raadsleden waarbij men kon antwoorden met categorieën van zeer belangrijk tot niet belangrijk.

1. Het verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking.2. Het uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers.

Ten tweede is de stijl van en focus op representatie van belang bij de rolopvatting. Aangezien onderzoek naar de rolopvatting van volksvertegenwoordigers al veel is uitgevoerd zal een soortgelijke vraagstelling gebruikt worden. Door raadsleden te laten kiezen welke mening van verschillende actoren (bijv. mening kiezers, eigen mening of mening fractie) belangrijker is in

zijn stemgedrag, kan er een koppeling worden gemaakt met de stijl van representatie en focus op representatie. Vervolgens kan gekeken worden in hoeverre de rolopvatting samenhangt met de steun voor coproductie verkiezingsprogramma.

Ten derde is er een serie vragen opgenomen in de enquête die de zogenaamde “sense of urgency” van gemeenteraadsleden peilt. Door gebruik te maken van stellingen (uit eerdere onderzoeken) kan gekeken worden in hoeverre de gevoelde noodzaak voor hervorming strookt met de steun voor het experiment. De volgende stellingen zijn voorgelegd aan de raadsleden:

1. De kloof tussen kiezers en gekozenen is veel te groot.2. De lokale democratie verkeert in crisis.3. De lage opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen brengt de legitimiteit van de gemeenteraad in gevaar.4. Er is dringend behoefte aan nieuwe mogelijkheden voor burgers om te kunnen participeren in de lokale politiek.5. Democratische vernieuwing mag niet ten koste gaan van het primaat van de raad als gekozen volksvertegenwoordiging.

De “Theory of Planned Behaviour” kent in totaal drie factoren: houding, subjectieve normen en perceptieve gedragscontrole. De houding die een gemeenteraadslid heeft is onder verwijzing naar diverse aspecten van de rolopvattingen in bovenstaande kernbegrippen reeds geoperationaliseerd. De perceptie van subjectieve normen van gemeenteraadsleden zal onderzocht worden door raadsleden te vragen hoe groot zij denken dat de steun onder burgers van Wierden en onder collega raadsleden is voor het betrekken van kiezers bij het produceren van het verkiezingsprogramma, en hoe groot die steun is voor de verantwoording die raadsleden zouden moeten afleggen over de punten die niet zijn gerealiseerd.

De perceptieve gedragscontrole van de “Theory of Planned Behaviour” zal onderzocht worden door te vragen of raadsleden voldoende tijd, geld en faciliteiten hebben om bepaalde taken van raadsleden uit te voeren.

3.3 Respondenten

Voor de webenquête via Google documenten zullen alle gemeenteraadsleden van Wierden, negentien mensen in totaal, verzocht worden deel te nemen. In het contact met de verschillende fractieleiders van de politieke partijen van Wierden is benadrukt dat het onderzoek onafhankelijk wordt uitgevoerd door de Universiteit Twente. De negentien raadsleden vertegenwoordigen de Wierdense gemeenteraad, en derhalve zou het onderzoek een betrouwbaar en compleet beeld geven van de situatie. Methodologische problemen betreffende externe validiteit (zoals generalisatie) die Shadish, Cook en Campbell (2002) noemen zullen daardoor geminimaliseerd worden.

3.4 Respons

In totaal zijn er twee interviews gehouden om de eerste deelvraag te beantwoorden. De beoogde respondenten voor de interviews wilden graag meewerken vandaar dat dit geen problemen heeft opgeleverd.

De respons op de webenquête via Google documenten was minder volledig. In totaal heeft Wierden negentien gemeenteraadsleden waarvan uiteindelijk tien raadsleden de enquête

hebben ingevuld. Ondanks de toezeggingen van alle fractievoorzitters in de raad van Wierden, de telefonische communicatie en e-mailing met de griffier die fungeerde als contactpersoon en de persoonlijke uitnodiging van prof. dr. Denters is het totaal aantal respondenten na ruim drie weken blijven steken op tien. Desalniettemin zijn er toch bij vrijwel alle partijen minimaal twee respondenten waardoor de opvattingen van alle partijen in kaart gebracht konden worden. In totaal hebben twee van de zeven raadsleden van het CDA, drie van de vier PPW raadsleden, twee van de twee ChristenUnie raadsleden, twee van de twee VVD/GB raadsleden en één van de vier NEW (Nieuw Enter Wierden) raadsleden de enquête ingevuld.

3.5 Data-analyse

De resultaten van de webenquête zijn geanalyseerd door middel van het statistische software programma Statistical Package for the Social Science 15.0 (SPSS). Na het importeren van de desbetreffende data van Microsoft Excel naar SPSS zijn de variabelen geherstructureerd zodat er analyses konden worden uitgevoerd. De variabelen hebben een ordinaal meetniveau waardoor ze als numerieke variabelen aangemerkt moesten worden binnen SPSS. Vanwege de kleine steekproef (N=10) zullen er bivariate analyses uitgevoerd worden. Door gebruik te maken van kanstabellen, Fischer' Exact test en Kendall's tau toetsen zal samenhang tussen de factoren uit het model en de steun voor het experiment onderzocht worden. Bij de vaststelling van statistische significantie zal er een significantieniveau gehanteerd worden van 10%. Bij een kleine N is de kans immers erg groot dat ten onrechte wordt geconcludeerd dat er geen verband is (fout van de tweede soort; Moore and McCabe (2006): 299). Aangezien in hoofdstuk 2.3.7 er een aantal verwachtingen zijn gemaakt met betrekking tot de samenhang zal behoudens uitzonderingen er eenzijdig getoetst worden waardoor er sprake is van een statistisch significant verband als de overschrijdingswaarde kleiner is dan 20%.

De partijen CDA, ChristenUnie, VVD/GB en NEW zijn samengenomen in de analyse. Het PPW is binnen SPSS wel apart gespecificeerd, omdat hier de initiatie van het experiment heeft plaatsgevonden. Daarnaast zijn de antwoordcategorieën gedichotomiseerd, omdat de steekproef klein is en er anders een groot aantal antwoordcellen zijn over een respectievelijk klein aantal antwoorden. Daarnaast is bij een aantal vragen een "count" uitgevoerd binnen SPSS waardoor de scores op de vragen zijn opgeteld om zo overzichtelijk weer te kunnen geven wat de samenhang is tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele. Ter ondersteuning bij het maken van de statistische analyse in SPSS is de handleiding van Huizingh (2006) geraadpleegd.

4.0 Coproductie verkiezingsprogramma

Dit hoofdstuk zal de bevindingen van de gehouden interviews op een rijtje zetten om vervolgens een antwoord te verkrijgen op de eerste onderzoeksvraag: *“Op welke manier is in Wierden bij het PPW inhoud gegeven aan de coproductie van verkiezingsprogramma’s en welke veranderingen in het gedrag van gemeenteraadsleden werden hiermee beoogd?”*³.

4.1 Democratische vernieuwing bij het PPW

De initiator van de democratische vernieuwing bij het PPW is dhr. Pelle Mug. Dhr. Mug heeft tijdens zijn loopbaan aan de Universiteit van Amsterdam (1972-1993) sympathie gekregen voor vormen van directe democratie. Aanleiding tot de democratische vernieuwing bij het PPW was dat dhr. Mug inzag dat de zogenaamde kloof tussen burger en bestuurder groter werd. Dit werd hem voornamelijk duidelijk doordat de jongere generatie zich steeds minder interesseerde voor de politiek. Er is sprake van een zogenaamde “vergrijzing” binnen de politieke partijen. Vanwege zijn band als grondlegger en oud fractievoorzitter van het PPW, heeft hij aan de thans zittende fractievoorzitter Bert Klaas gevraagd om een experiment uit te voeren waarbij burgers betrokken worden bij de politiek. Karakteristiek voor het experiment zou zijn dat het de partijpolitiek zou moeten overstijgen en de daadwerkelijke problemen met de vertegenwoordigende democratie zou moeten aanpakken. Het PPW heeft hiermee ingestemd en zodoende is het experiment *coproductie verkiezingsprogramma* opgestart. Het uitgangspunt van het experiment is gebaseerd op – wat de heer Mug ziet als – één van de basisbehoeften van de mens, namelijk het vrij zijn om op een eigen manier invulling te geven aan je eigen leven. Middels regionale nieuwsbladen, Internet, kranten en regionale televisie werden kiezers geattendeerd op het experiment en gevraagd om deel te nemen. Deelname geschiedde door op de website van het PPW voorstellen te doen ter amendering van het verkiezingsprogramma van het PPW. Door dit forum konden mensen opinies en argumentatie uitwisselen waardoor bepaalde standpunten van het PPW genuanceerd konden worden met als gevolg dat er meer draagkracht voor het programma is. Tevens was het ook mogelijk om nieuwe punten in het verkiezingsprogramma op te nemen. De leden van het PPW hadden bij het uiteindelijke verkiezingsprogramma het laatste woord en konden zodoende stemmen over de voorstellen die gedaan zijn door de burgers. Als de meerderheid van de leden van het PPW het eens was met een voorstel zou het overgenomen worden in het verkiezingsprogramma. Het PPW heeft vervolgens de burgers op de hoogte gesteld welke voorstellen wel en niet overgenomen zijn in het verkiezingsprogramma, waarbij uitleg voor de gemaakte keuzes is gegeven. Op deze manier is er getracht – volgens de heer Klaas – een openbaar karakter te geven aan dit proces waardoor de relatie met de achterban versterkt diende te worden. In totaal hebben circa 70 Wierdenaren inhoudelijk gereageerd.

In andere gemeentes van Nederland vinden ook experimenten plaats met dergelijke vernieuwingen. Daarbij staat de versterking van de lokale democratie centraal door burgers te laten participeren. In het inleidende hoofdstuk is reeds aangegeven dat het CDA in Utrecht een soortgelijk experiment in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2010 heeft uitgevoerd waarbij tientallen burgers van Utrecht en diverse maatschappelijke organisaties mochten meepraten over de invulling van het verkiezingsprogramma. Op deze wijze konden ervaringen gedeeld worden zodat het verkiezingsprogramma beter afgesteld kon worden op de wensen van burgers en organisaties. Net als bij het PPW is het programma middels interactie met de samenleving tot stand gekomen. In andere gemeentes wordt geëxperimenteerd met bondige verkiezingsprogramma’s (VVD – Ede), een manifest met wat

³ Dit hoofdstuk is in samenwerking met C.S.M. Vlaskamp tot stand gekomen.

de partij de afgelopen vier jaar bereikt heeft (SP – Leiden) en het organiseren van themabijeenkomsten waar gediscussieerd kan worden (CDA – Huizen).⁴

Na de verkiezingen wil het PPW dat zijn gemeenteraadsleden verantwoording afleggen tegenover de kiezer met betrekking tot het daadwerkelijke stemgedrag in de gemeenteraad. Zodra afgeweken wordt van het verkiezingsprogramma door anders te stemmen in de gemeenteraad, zullen de gemeenteraadsleden zich via het Internet moeten verantwoorden voor hun keuze. Zodoende kunnen – volgens de heer Klaas – de burgers beter betrokken worden bij de politiek waardoor er meer inzicht verschaft wordt over de gemaakte keuzes van de raadsleden. Het PPW beoogt dat deze vernieuwing ook bij de andere politieke partijen in Wierden ingevoerd wordt, zodat de gerealiseerde punten van elk verkiezingsprogramma beter belicht kunnen worden waardoor de burger – in de ogen van de heer Mug – bij de volgende verkiezingen een betere keuze kan maken. De politiek wordt met een dergelijke democratische vernieuwing – volgens de heren Mug en Klaas – een nieuw instrument aangeboden om de kloof tussen burger en bestuurder kleiner te maken zonder dat er iets veranderd aan de reeds bestaande structuren.

4.2 Beoogde gedragsverandering van gemeenteraadsleden

In de vorige paragraaf is aangegeven dat de interesse en daarmee ook de participatie van de burgers in de politiek aan het afnemen is. De initiatiefnemers van het experiment hebben aangegeven dat daar een aantal oorzaken aan ten grondslag liggen. Ten eerste is – naar hun mening – het vertrouwen in de politici de laatste decennia afgenomen. Dit blijkt onder andere uit het jaarverslag over 2009 van de Nationale ombudsman. Burgers uitten klachten over de wijze waarop zij door hun gemeente betrokken worden bij het beleid (Nationale ombudsman, 2010). Ten tweede hebben burgers het gevoel dat het weinig uitmaakt of men nu wel of niet participeert. Uit onderzoek van Denters, de Groot & Klok (2009) is gebleken dat het partijprogramma een relatief kleine rol speelt voor de volksvertegenwoordigers. In de ogen van de initiatiefnemers heeft dit ongewenste consequenties. Na de verkiezingen wordt het programma in een lade gestopt en wordt er gestemd als een “trustee”, zonder last- of ruggespraak conform de grondwet. Zodoende lijkt het voor de burger nutteloos om bij raadsverkiezingen te stemmen, omdat de vertegenwoordiger A zegt in zijn verkiezingsprogramma en vervolgens B stemt tijdens een raadsvergadering. De initiatiefnemers van dit experiment trachten meer transparantie te creëren zodat de burgers van Wierden kunnen zien wat het PPW en zijn raadsleden doen. Deze transparantie komt tot uitdrukking middels responsiviteit van de volksvertegenwoordigers. In het experiment worden alle suggesties op het verkiezingsprogramma in overweging genomen waarna er een beargumenteerd respons komt van het PPW naar het publiek waarom bepaalde suggesties niet zijn overgenomen in het verkiezingsprogramma. Na de verkiezingen van maart 2010 tracht het PPW de andere partijen in de raad van Wierden te overtuigen om (net als het PPW zelf) de gemeenteraadsleden verantwoording te laten afleggen voor hun daadwerkelijke stemgedrag tijdens een raadsvergadering. Volgens de initiatiefnemers kan de burger straks direct na een raadsvergadering via het Internet zien hoe er gestemd is en welke redenen aan dat stemgedrag ten grondslag liggen. Dit model komt in plaats van de achterkamertjespolitiek en de verantwoording van het daaruit voortvloeiende stemgedrag in een jaarverslag (dat vrijwel geen enkele kiezer leest). Zodoende worden gemeenteraadsleden direct gedwongen om zich te verantwoorden voor hun stemgedrag en kan de kiezer zien hoe dat zich verhoudt tot het verkiezingsprogramma. Het gevolg van deze vorm van responsiviteit zou – volgens de heer Mug – zijn dat de gemeenteraadsleden het verkiezingsprogramma een grotere rol laten spelen

⁴ Afkomstig uit het artikel: “Publiek mag steeds vaker meedenken” in oktober 2009

en er minder snel van afwijken, omdat de kiezer de ontwikkelingen van bepaalde onderwerpen beter kan volgen. Beoogd wordt dat het verkiezingsprogramma niet verdwijnt in een lade maar dat de gemeenteraadsleden meer reflecteren naar het programma waarop zij gekozen zijn. De relatie met de achterban zou volgens de initiatiefnemers van het experiment versterkt worden waardoor meer kiezers erop toezien dat het partijprogramma ten uitvoer gebracht wordt. De gemeenteraadsleden zijn daarom genoodzaakt beter na te denken voordat er van het verkiezingsprogramma wordt afgeweken, omdat kiezers meer controle kunnen uitoefenen vanwege hun grotere betrokkenheid bij de partij. Het eerdergenoemde gebrek aan vertrouwen in politici en de afnemende politieke participatie zouden volgens de initiatiefnemers middels een dergelijke democratische vernieuwing verminderd kunnen worden.

4.3 Concluderend: coproductie verkiezingsprogramma

In dit hoofdstuk stond de volgende onderzoeksvraag centraal: *“Op welke manier is in Wierden bij het PPW inhoud gegeven aan de coproductie van verkiezingsprogramma’s en welke veranderingen in het gedrag van gemeenteraadsleden werden hiermee beoogd?”*.

Het PPW heeft burgers van Wierden uitgenodigd om via het Internet voorstellen te doen ter amendering van het verkiezingsprogramma. Daarbij is getracht de partijpolitiek te overstijgen door ook niet partij leden te laten participeren. Na de verkiezingen beoogt het PPW dat haar raadsleden (en wellicht ook raadsleden van andere fracties) verantwoording afleggen aan de kiezers als er wordt afgeweken van het verkiezingsprogramma. Daarbij is het de insteek dat het verkiezingsprogramma een blijvend grote rol speelt, zodat raadsleden continu zullen handelen vanuit de partij principes. Op deze manier beoogt men het vertrouwen tussen burger en bestuurders te verbeteren.

5.0 Responsiviteit in Wierden

Aan de hand van de resultaten van de vragenlijsten zal in dit hoofdstuk de tweede onderzoeksvraag behandeld worden: *In hoeverre steunen raadsleden (van het PPW en andere fracties) het experiment coproductie verkiezingsprogramma?*. In de eerste paragraaf zal de steun ten opzichte van burgerparticipatie bij het opstellen van het verkiezingsprogramma behandeld worden. In de tweede paragraaf zal de steun ten opzichte van het uitleggen van raadsbeslissingen aan burgers belicht worden. In de laatste paragraaf volgen een aantal conclusies.

5.1 Steun ten opzichte van burgerparticipatie bij het PPW

Pitkin' (1967) concept responsiviteit houdt onder meer in dat volksvertegenwoordigers verlangens en strijdpunten verwoorden die leven onder de bevolking. Het PPW heeft de burgers van Wierden betrokken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma om op die manier deze verlangens te verwoorden. In de enquête onder de raadsleden is gevraagd naar de mening met betrekking tot dit aspect van de vernieuwing. Daarbij is gevraagd of raadsleden het een goed of een slecht idee vinden om burgers (ook niet partijleden) op deze manier te betrekken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Tabel 5.1 toont de reacties van de raadsleden met betrekking tot de gestelde vraag.

Tabel 5.1: Lidmaatschap van een politieke partij t.o.v. steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma.

		Lidmaatschap van een politieke partij		
		PPW	Andere politieke partijen	Totaal
Het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma	(zeer) slecht idee	0	2	2
	(zeer) goed idee	3	4	7
	Totaal	3	6	9
Fisher's Exact Test		Exact sig. (tweezijdig): .500		

Op een gedichotomiseerde schaal van (zeer) goed idee tot (zeer) slecht idee komt naar voren dat zeven van de negen raadsleden participatie van burgers bij het verkiezingsprogramma een goed idee vinden. Alle drie PPW raadsleden vinden het experiment dat bij hun partij heeft plaatsgevonden een (zeer) goed idee. Van de andere politieke partijen staan vier van de zes raadsleden positief tegenover burgerparticipatie bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Één raadslid heeft geen mening (c.q. weet niet) ingevuld vandaar dat dit antwoord als "missing" is aangemerkt binnen SPSS en zodoende niet is opgenomen in de tabel. Uit de Fisher's Exact Test (zie tabel) blijkt dat er geen statistisch significante relatie bestaat tussen de steun van raadsleden voor dit deel van het experiment en het lid zijn van een bepaalde politieke partij ($P=.500 > \alpha=0,10$).

Voor de verdere doorgronding van de opvatting van raadsleden over het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma is een open vraag opgenomen in de enquête waarin zij hun antwoord konden motiveren. Uit de analyse van de motivaties blijkt

dat raadsleden die voorstander zijn beargumenteren dat burgerbetrokkenheid in de lokale politiek gestimuleerd moet worden. Op deze wijze kan geïnventariseerd worden wat er onder de bevolking leeft om daar vervolgens op in te spelen. Echter wordt wel opgemerkt dat waarschijnlijk alleen die burgers reageren die lid zijn van of stemmen op het PPW. Raadsleden die tegenstander zijn motiveren hun antwoord in termen van een ondermijning van de relatie tussen de partij en de leden. Het opstellen van het verkiezingsprogramma is – naar de mening van de tegenstanders – een aangelegenheid van de politieke partij. Het betrekken van alle burgers bij het opstellen van een partijprogramma levert een vorm van populisme op die niet gewenst is. Partijleden van bepaalde politieke partijen zullen het verkiezingsprogramma gaan bepalen van andere partijen. De scheidingslijnen tussen lokale politieke partijen zouden in dat geval nog minder geprononceerd zijn dan nu reeds het geval is (zie hoofdstuk 2.3.6; Denters and Kolk 1993). In die zin zou het juist onduidelijker worden voor burgers op welke partij ze moeten stemmen, omdat het verschil tussen partijprogramma's kleiner wordt.

5.2 Steun ten opzichte van verantwoording in Wierden

Na de verkiezingen beoogt men dat raadsleden verantwoording afleggen voor hun stemgedrag. Momenteel wordt gezien of dit deel van het experiment uitgebreid wordt naar alle politieke partijen. Raadsleden zullen keuzes die in strijd zijn met beloftes (zoals het verkiezingsprogramma) moeten uitleggen aan de burgers. Op deze wijze probeert men de spanningen tussen burger en bestuurder af te doen laten nemen (Pitkin 1967). In de enquête is de volgende vraag opgenomen voor de raadsleden: “Vindt u het een goed of een slecht idee als raadsleden zich na de verkiezingen op deze manier tegenover hun kiezers en de burgers van Wierden zouden verantwoorden?”. Tabel 5.2 toont de resultaten:

Tabel 5.2: Lidmaatschap van een politieke partij t.o.v. steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

		Lidmaatschap van een politieke partij		
		PPW	Andere politieke partijen	Totaal
Het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes	(zeer) slecht idee	0	1	1
	(zeer) goed idee	3	5	8
	Totaal	3	6	9
Fisher's Exact Test		Exact sig. (tweezijdig): 1.000		

Wederom is een gedichotomiseerde schaal van (zeer) goed idee tot (zeer) slecht idee gebruikt. Acht van de negen raadsleden vinden verantwoording van raadsleden een goed idee. De weet niet/geen mening categorie is als “missing” aangemerkt. Uit de tabel valt af te lezen dat alle drie PPW raadsleden verantwoording van raadsleden een goed idee vinden. Evenals vijf van de zes raadsleden van andere partijen. De tabel geeft tevens de Fisher's Exact Test weer. Hieruit blijkt dat er ook geen statistisch significant verband is tussen de variabelen politieke partij en de steun van raadsleden voor dit deel van het experiment ($P = 1,000 > \alpha = 0,10$). Het al dan niet steunen van dit deel van het experiment hangt niet samen met het lid zijn van het PPW of van een andere politieke partij.

Bij deze vraag is ook de gelegenheid gegeven aan raadsleden om hun antwoord te motiveren. Uit deze motivatie blijkt dat raadsleden die voorstander zijn aangeven dat politieke partijen wel mogen afwijken van verkiezingsbeloftes maar dat dan wel vervolgens moeten uitleggen. Veel burgers hebben het gevoel gekregen dat de raad en de fracties na de verkiezingen hun eigen gang gaan, en dat het verkiezingsprogramma nauwelijks een rol speelt (Denters, de Groot & Klok 2009). Door het frequenter verantwoorden van politieke beslissingen worden raadsleden gedwongen constant vanuit de partij principes te handelen.

Het raadslid dat “weet/niet” heeft ingevuld geeft aan dat er al op meerdere manieren in Wierden verantwoording plaatsvindt. Op de televisie, de radio en het Internet worden raadsvergaderingen uitgezonden waardoor de burger kan meekijken. Op deze manier is het reeds mogelijk voor burgers om te kijken hoe partijen stemmen in verhouding tot het verkiezingsprogramma. De toegevoegde waarde van een dergelijke vernieuwing zou in die zin gering zijn.

Het raadslid die tegenstander is vindt dat de verhouding tussen coalitiepartijen en oppositiepartijen ondermijnd zal worden met dit deel van de vernieuwing. Coalitiepartijen zullen doorgaans compromissen moeten sluiten om tot beleid te komen waardoor deze vernieuwing een extra mogelijkheid is voor hen om zich te verantwoorden. In die zin zouden voornamelijk coalitiepartijen gebaat zijn bij deze vernieuwing, omdat deze partijen het meeste uitleg moeten geven voor hun daadwerkelijk stemgedrag in de raad.

5.3 Concluderend: Steun voor coproductie verkiezingsprogramma

In dit hoofdstuk is de steun van raadsleden (van het PPW en andere fracties) voor het experiment coproductie verkiezingsprogramma weergegeven. We beschouwen steun voor het experiment als intentie van raadsleden om bij een eventueel voorstel in de raad – voor een overkoepelend experiment waar alle raadsleden aan meedoen – voor te stemmen. De intentie heeft betrekking op de (psychologische) bereidheid om te handelen. De intentie die raadsleden hebben zal vervolgens worden omgezet naar concreet gedrag: het al dan niet voor stemmen met betrekking tot het voorstel. In het volgende hoofdstuk zal bekeken worden in hoeverre verschillen in de steun voor coproductie verkiezingsprogramma (c.q. intentie) te verklaren zijn vanuit rolopvatting en andere factoren.

Uit de analyse van de steun voor coproductie verkiezingsprogramma blijkt dat zeven van de tien (inclusief “missing”) raadsleden positief staan tegenover burgerparticipatie bij het opstellen van het verkiezingsprogramma, en acht van de tien (inclusief “missing”) positief staan tegenover verantwoording van raadsleden met betrekking tot gemaakte keuzes. Voornamelijk het verantwoorden van gemaakte keuzes tegenover het publiek zou meer vertrouwen creëren in de politiek. Er is tevens geen statistisch significant verband tussen het al dan niet steunen van coproductie verkiezingsprogramma en het lid zijn van het PPW of een andere politieke partij.

6.0 Rolopvatting, intentie en democratische vernieuwing

In het vorige hoofdstuk is de steun van Wierdense raadsleden met betrekking tot de democratische vernieuwing vastgesteld. In dit hoofdstuk zal vervolgens de derde onderzoeksvraag beantwoordt worden: *“In hoeverre hangen verschillen in de steun van Wierdense raadsleden voor coproductie verkiezingsprogramma samen met hun rolopvatting en met andere factoren?”*. In de eerste paragraaf zal de rolopvatting van Wierdense raadsleden behandeld worden. In de tweede en derde paragraaf worden de subjectieve normen respectievelijk perceptieve gedragscontrole besproken.

6.1 Houding van Wierdense raadsleden

In hoofdstuk drie is de methodologie van het onderzoek uiteengezet. Daarbij is ook aangegeven hoe de kernbegrippen binnen dit onderzoek geoperationaliseerd worden. De factor *houding* binnen het model van Ajzen en Fishbein zal vastgesteld worden door de rolopvatting van raadsleden te analyseren. Rolopvatting zal daarbij gemeten worden aan de hand van drie variabelen: belangrijkheid van taken, politieke signatuur en “sense of urgency”.

6.1.1 De belangrijkheid van taken

Verwacht wordt dat het belang dat raadsleden hechten aan de verwachte effecten van coproductie verkiezingsprogramma “luisteren” (het verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking) en “verantwoorden” (het uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers) van invloed is op de steun die raadsleden geven voor het experiment. In de webenquête is onderzocht hoe belangrijk raadsleden bovenstaande taken vinden. Uit de analyse (zie tabel 6.1) blijkt dat alle raadsleden het verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking belangrijk tot zeer belangrijk vinden. Er is daardoor sprake van een geringe spreiding op de verklarende variabele. Doordat geen van de raadsleden de onderzochte taak minder belangrijk vindt lijkt er geen verband te zijn tussen de belangrijkheid van de taak “luisteren” en de steun voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma.

Tabel 6.1: De belangrijkheid van de taak verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking t.o.v. steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma.

		Het verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking		
		Belangrijk	Zeer belangrijk	Totaal
Het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma	(zeer) slecht idee	1	1	2
	(zeer) goed idee	3	4	7
	Totaal	4	5	9
Kendall's tau-b waarde		,060 (Approx Sig. ,859)		

In navolging van de bovenstaande constatering is er een Kendall tau-b berekend. De bijbehorende t-toets toont dat er geen statistisch significante relatie bestaat tussen de belangrijkheid van de taak verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking en de steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma ($P = .859 > \alpha = 0,20$).

Tevens is ook gevraagd aan raadsleden hoe belangrijk zij het vinden dat beslissingen in de raad aan burgers worden uitgelegd. Deze taak kan gekoppeld worden aan het tweede deel van het experiment: het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over de gemaakte keuzes. Uit tabel 6.2 blijkt dat de acht raadsleden die dit deel van het experiment steunden de taak uitleggen van raadsbeslissingen aan burgers belangrijk tot zeer belangrijk vinden. Het raadslid die dit deel van het experiment niet steunt vindt deze taak tamelijk belangrijk.

Tabel 6.2: De belangrijkheid van de taak uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers t.o.v. steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

		Uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers			
		Tamelijk belangrijk	Belangrijk	Zeer Belangrijk	Totaal
Het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes	(zeer) slecht idee	1	0	0	1
	(zeer) goed idee	0	6	2	8
	Totaal	1	6	2	9
Kendall's tau-c waarde		,395 (Approx Sig. ,225)			

Voor deze taak is tevens ook getoetst of er sprake is van een statistisch significante samenhang tussen de belangrijkheid van de taak en de steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. De Kendall tau-c – een associatiemaat voor rechthoekige tabellen – heeft een waarde van ,40. De bijbehorende t-toets toont aan dat er geen statistische significante relatie aanwezig is tussen beide variabelen ($P = .225 > \alpha = 0,20$).

6.1.2 Rolopvatting: stijl trustee vs. party delegate

Onderscheid wordt gemaakt tussen de stijl van representatie (*hoe* raadsleden menen hun vertegenwoordigende taak te moeten invullen) en de focus op representatie (*wie* raadsleden menen te moeten vertegenwoordigen). In de enquête is een serie vragen opgenomen waarbij raadsleden moesten kiezen of hij/zij zijn/haar eigen persoonlijke opvattingen volgt of zich richt naar de opvattingen van andere betrokkenen. Op een schaal van 1 tot 4 (Altijd eigen mening – Meestal eigen mening – Meestal mening partij – Altijd mening partij) konden raadsleden de vragen beantwoorden. Tabel 6.3 toont op gedichotomiseerde schaal de gemiddeldes van de vragen over partijoriëntatie in vergelijking met de steun voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma.

Tabel 6.3: De partijoriëntatie van raadsleden t.o.v. steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma.

		Partijoriëntatie: trustee (eigen mening) of party delegate (mening partij)		
		Trustee (eigen mening)	Party delegate (mening partij)	Totaal
Het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma	(zeer) slecht idee	0	2	2
	(zeer) goed idee	2	5	7
	Totaal	2	7	9
Kendall's tau-b waarde		-,286 (Approx Sig. ,180)		

Op basis van de gegevens uit tabel 6.3 kan opgemerkt worden dat de twee raadsleden die als trustee geïdentificeerd zijn het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma een goed idee vinden. De zeven andere raadsleden laten hun eigen mening voornamelijk afhangen door de mening van verschillende entiteiten van de politieke partij (de kiezers, de ledenvergadering of de fractie van de eigen partij). Van deze zeven zogenaamde “party delegates” zijn twee raadsleden van mening dat burgerparticipatie bij het opstellen van het verkiezingsprogramma een (zeer) slecht idee is. Zodoende moet geconstateerd worden dat op basis van tabel 6.3 niet het verwachte verband – zoals geëxpliciteerd in hoofdstuk 2.3.7 – aanwezig is tussen het zijn van delegate of trustee en steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma. Dit beeld wordt bevestigd door het resultaat van een negatieve Kendall tau-b waarde (Kendall tau-b = -.286). De hypothese dat de rolopvatting van een delegate een positief effect heeft op steun voor coproductie verkiezingsprogramma moet worden verworpen⁵.

Eenzelfde procedure is uitgevoerd met betrekking tot de steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. Tabel 6.4 toont de resultaten van deze analyse.

Tabel 6.4: De partijoriëntatie van raadsleden t.o.v. steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

		Partijoriëntatie: trustee (eigen mening) of party delegate (mening partij)		
		Trustee (eigen mening)	Party delegate (mening partij)	Totaal
Het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes	(zeer) slecht idee	0	1	1
	(zeer) goed idee	2	6	8
	Totaal	2	7	9
Kendall's tau-b waarde		-,189 (Approx Sig. ,330)		

⁵ Als er geen richting van het verband was voorspeld en we dus tweezijdig hadden getoetst, was dit verband ook niet significant geweest (want $P = .180 > \alpha = 0,10$).

Uit de analyse van de gegevens in tabel 6.4 blijkt dat de twee raadsleden die als trustee geïdentificeerd zijn verantwoording van raadsleden tegenover burgers een goed idee vinden. Van de zeven andere raadsleden die zich kenmerken als party delegate vinden zes raadsleden verantwoording van raadsleden over gemaakte keuzes een goed idee. Slechts één raadslid is negatief over dit deel van coproductie verkiezingsprogramma, maar kenmerkt zich echter wel als delegate. De Kendall tau-b heeft een negatieve waarde (Kendall tau-b = -.189). Eveneens geldt ook hier dat de hypothese dat de rolopvatting van een delegate een positief effect heeft op steun voor coproductie verkiezingsprogramma moet worden verworpen⁶.

6.1.3 “Sense of Urgency”

Een andere indicator die naast rolopvatting van invloed is op de steun van raadsleden voor coproductie verkiezingsprogramma is de “sense of urgency” (de mate waarin raadsleden menen dat de lokale democratie toe is aan democratische vernieuwing). In de enquête is gevraagd aan raadsleden of zij het eens of oneens zijn met bepaalde stellingen (zie hoofdstuk 3.2.2) die deze “sense of urgency” toetsen. Op een gedichotomiseerde schaal van 1 (laag (voor oneens)) tot 2 (hoog (voor eens)) is het gemiddelde indexcijfer over de items berekend. Tabel 6.5 is een kruistabel waarbij onderzocht wordt in hoeverre de “sense of urgency” overeenkomt met de steun voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma.

Tabel 6.5: De “sense of urgency” van raadsleden t.o.v. steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma.

		De “sense of urgency” van raadsleden.		
		Laag (voor oneens)	Hoog (voor eens)	Totaal
Het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma	(zeer) slecht idee	2	0	2
	(zeer) goed idee	4	3	7
	Totaal	6	3	9
Kendall’s tau-b waarde		,378 (Approx Sig. ,109)		

Uit de bovenstaande tabel kan afgelezen worden dat drie van de negen raadsleden het gemiddeld gezien eens zijn met de stellingen over veranderingen in de lokale democratie. Deze drie raadsleden zijn tevens voorstander van het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Van de zes raadsleden die een lage “sense of urgency” hebben zijn twee raadsleden tegenstander van het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma en vier raadsleden voorstander. De bij deze tabel behorende Kendall tau-b is positief zoals verwacht (Kendall tau-b = .378) en wijst op een statistisch significant verband ($P = .109 < \alpha = 0,20$) tussen de “sense of urgency” en de steun van raadsleden voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma.

In tabel 6.6 wordt de “sense of urgency” van raadsleden afgezet tegen de andere afhankelijke variabele: de steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

⁶ Als er geen richting van het verband was voorspeld en we dus tweezijdig hadden getoetst, was dit verband ook niet significant geweest (want $P = .330 > \alpha = 0,10$).

Tabel 6.6: De “sense of urgency” van raadsleden t.o.v. steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

		De “sense of urgency” van raadsleden.		
		Laag (voor oneens)	Hoog (voor eens)	Totaal
Het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes	(zeer) slecht idee	1	0	1
	(zeer) goed idee	5	3	8
	Totaal	6	3	9
Kendall's tau-b waarde		,250 (Approx Sig. ,289)		

Uit de tabel valt af te lezen dat wederom drie raadsleden een hoge “sense of urgency” hebben en bovendien voorstander zijn van verantwoording van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. Niettemin zijn vijf van de zes raadsleden met een lage “sense of urgency” ook van mening dat verantwoording van raadsleden in de context van coproductie verkiezingsprogramma een goed idee is. Derhalve moet geconstateerd worden dat de resultaten van de analyse geen overtuigende steun geven aan de geformuleerde verwachting dat raadsleden met een hoge “sense of urgency” eerder voorstander zijn en raadsleden met een lage “sense of urgency” eerder tegenstander zijn van dit deel van het experiment. Het aangetroffen verband (Kendall tau-b = .250) tussen de “sense of urgency” en de steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes is niet statistisch significant ($P = .289 > \alpha = 0,20$).

6.2 Subjectieve normen van Wierdense raadsleden

De tweede factor van invloed op intentie volgens Ajzen en Fishbein' model is *subjectieve normen*. De sociale omgeving van een individu wordt gekenmerkt door bepaalde (subjectieve) normen en waarden, waaraan hij/zij onderhevig is. In hoofdstuk drie zijn de subjectieve normen geoperationaliseerd als de perceptie van raadsleden van de mening van collega-raadsleden en burgers van Wierden met betrekking tot beide delen van het experiment. Het gaat om de perceptie van sociale druk die uitgeoefend wordt op een individu om al dan niet een bepaald soort gedrag te vertonen. Dit hoofdstuk zal verder opgedeeld worden in de subjectieve normen met betrekking tot burgerparticipatie bij het opstellen van het verkiezingsprogramma (hoofdstuk 6.2.1) respectievelijk subjectieve normen met betrekking tot het laten verantwoorden van raadsleden over gemaakte keuzes (hoofdstuk 6.2.2).

6.2.1 Subjectieve normen: het verkiezingsprogramma

De perceptie van raadsleden over de mening van collega-raadsleden én burgers van Wierden met betrekking tot burgerparticipatie bij het opstellen van het verkiezingsprogramma is in SPSS samengenomen in één variabele. Op een schaal van 1 tot 4 (Zeer groot – Groot – Betrekkelijk klein – Klein) konden raadsleden de vragen beantwoorden. Tabel 6.7 toont op gedichotomiseerde schaal (< 3 = veel steun; ≥ 3 = weinig steun) de perceptie van subjectieve normen van raadsleden voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma.

Tabel 6.7: Perceptie van steun onder raadsleden en Wierdenaren voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma t.o.v. steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma.

		Perceptie van steun onder raadsleden en Wierdenaren voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma		
		Weinig steun	Veel steun	Totaal
Het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma	(zeer) slecht idee	2	0	2
	(zeer) goed idee	1	6	7
	Totaal	3	6	9
Kendall's tau-b waarde		,756 (Approx Sig. ,034)		

Uit tabel 6.7 blijkt dat zes raadsleden veel steun verwachten van collega-raadsleden en Wierdenaren voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Al deze zes raadsleden zijn – in overeenstemming met de gemaakte verwachting in hoofdstuk 2.3.7 – zelf ook voorstander van dit deel van coproductie verkiezingsprogramma. Van de drie raadsleden die weinig steun verwachten oordelen er twee raadsleden zelf ook negatief over het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. De Kendall tau-b wijst op een stevig verband (Kendall tau-b = .756) tussen de steun die raadsleden zelf geven voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma en de perceptie van steun onder collega-raadsleden én burgers van Wierden met betrekking tot dit deel van coproductie verkiezingsprogramma's. Dit verband is tevens statistisch significant ($P = .034 < \alpha = 0,20$).

6.2.2 Subjectieve normen: verantwoording

Tabel 6.8 toont op een gedichotomiseerde schaal (< 3 = veel steun; ≥ 3 = weinig steun) de perceptie van subjectieve normen van raadsleden voor verantwoording van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

Tabel 6.8: Perceptie van steun onder raadsleden en Wierdenaren voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes t.o.v. steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes

		Perceptie van steun onder raadsleden en Wierdenaren voor verantwoording van raadsleden		
		Weinig steun	Veel steun	Totaal
Het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes	(zeer) slecht idee	1	0	1
	(zeer) goed idee	1	7	8
	Totaal	2	7	9
Kendall's tau-b waarde		,661 (Approx Sig. ,231)		

Uit de tweede kolom van tabel 6.8 valt af te lezen dat zeven raadsleden menen dat er een grote steun is onder collega-raadsleden én burgers van Wierden voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. Al deze zeven raadsleden zijn tevens zelf ook voorstander van verantwoording tegenover burgers. twee van de negen raadsleden geven aan dat de steun onder collega raadsleden en Wierdenaren klein is voor dit deel van coproductie verkiezingsprogramma. Van deze twee raadsleden is er één voorstander en één tegenstander van het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. In de statistische analyse is geen significant verband gevonden (Kendall tau-b = .661) tussen de perceptie van steun onder collega raadsleden én burgers van Wierden voor verantwoording van raadsleden en de eigen steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes ($P = .231 > \alpha = 0,20$).

6.3 Perceptieve gedragscontrole van Wierdense raadsleden

In deze paragraaf zal de laatste factor van de “Theory of Planned Behaviour” besproken worden. In het theoretische kader werd de niet motivationele factor *perceptieve gedragscontrole* al geformuleerd als: ‘the extent to which people believe that they are capable of performing a given behavior, that they have control over its performance.’ (Ajzen and Fishbein 2010: 154). Dit hoofdstuk zal verder opgedeeld worden in de perceptieve gedragscontrole met betrekking tot burgerparticipatie bij het opstellen van het verkiezingsprogramma (hoofdstuk 6.3.1) respectievelijk perceptieve gedragscontrole met betrekking tot het laten verantwoorden van raadsleden over gemaakte keuzes (hoofdstuk 6.3.2).

6.3.1 Perceptieve gedragscontrole: het verkiezingsprogramma

De perceptieve gedragscontrole is geoperationaliseerd in het onderzoek als de mate waarin raadsleden denken dat ze voldoende middelen hebben om hun gedrag op de gewenste manier aan te passen. Bij middelen moet gedacht worden aan beschikbare tijd, informatie, geld en faciliteiten. Vervolgens is aan raadsleden gevraagd of zij voldoende middelen hebben om verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking te verwoorden. Dit kan gekoppeld worden aan het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Tabel 6.9 op de volgende pagina toont de perceptieve gedragscontrole van raadsleden voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Op een gedichotomiseerde schaal ((ruim) onvoldoende – (ruim) voldoende) zijn de antwoorden geanalyseerd in het statistische programma SPSS. Het ontbreken van voldoende middelen (zoals tijd en geld) om een bepaalde taak uit te voeren zal worden opgevat als het onvoldoende in staat zijn van een raadslid om zijn gedrag op de gewenste manier aan te passen. In die zin zou vanuit de perceptieve gedragscontrole het raadslid dit deel van de vernieuwing geen goed idee moeten vinden, omdat zij daar niet genoeg tijd, informatie, geld en faciliteiten voor heeft.

Tabel 6.9: De perceptieve gedragscontrole van de taak verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking t.o.v. steun voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma.

		Perceptieve gedragscontrole: Het verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking		
		(ruim) onvoldoende	(ruim) voldoende	Totaal
Het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma	(zeer) slecht idee	1	1	2
	(zeer) goed idee	2	5	7
	Totaal	3	6	9
Kendall's tau-b waarde		,189 (Approx Sig. ,596)		

Uit de tabel blijkt dat drie raadsleden onvoldoende middelen hebben om hun gedrag te controleren. Daarbij valt op dat twee van deze drie raadsleden niettemin voorstander zijn van het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Dit komt daardoor niet overeen met de verwachte samenhang tussen de perceptieve gedragscontrole en de steun van raadsleden voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. De zes overige raadsleden menen wel voldoende middelen te hebben om verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking te verwoorden. Van deze zes is één raadslid – tegen de verwachting in – tegenstander van het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Uit de statistische analyse blijkt dat er geen significante relatie bestaat (Kendall tau-b = .189) tussen verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking en steun voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma ($P = .596 > \alpha = 0,20$).

6.3.2 Perceptieve gedragscontrole: verantwoording

De tweede vraag die aan raadsleden gesteld is om de perceptieve gedragscontrole te toetsen heeft betrekking op de verantwoording van raadsleden over gemaakte keuzes. Zodra raadsleden afwijken van verkiezingsbeloftes zouden ze vanuit democratisch oogpunt aan de burgers (maar voornamelijk aan hun eigen kiezers) moeten uitleggen waarom ze anders gestemd hebben in de raad. Gevraagd is of raadsleden genoeg beschikbare tijd, informatie, geld en faciliteiten hebben om beslissingen van de raad aan burgers uit te leggen. Bij voldoende gedragscontrole met betrekking tot het uitleggen van raadsbeslissingen zouden raadsleden eerder een extra instrument in kunnen voeren. Bij onvoldoende middelen zouden raadsleden afzien van een extra instrument aangezien dat dan niet haalbaar is door bijvoorbeeld tijdgebrek. Tabel 6.10 zet de perceptieve gedragscontrole van de taak uitleggen van raadsbeslissingen aan burgers af tegen de steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

Tabel 6.10: De perceptieve gedragscontrole van de taak uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers t.o.v. steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

		Perceptieve gedragscontrole: Uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers		
		(ruim) onvoldoende	(ruim) voldoende	Totaal
Het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes	(zeer) slecht idee	0	1	1
	(zeer) goed idee	1	7	8
	Totaal	1	8	9
Kendall's tau-b waarde		-,125 (Approx Sig. ,423)		

Uit tabel 6.10 kan geconstateerd worden dat de verwachtingen met betrekking tot de samenhang tussen de variabelen niet overeenkomen met de daadwerkelijke resultaten van de analyse. Slechts één raadslid percipieert (ruim) onvoldoende middelen te hebben om raadsbeslissingen uit te leggen aan burgers maar steunt echter wel de verantwoording van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. Van de acht raadsleden die (ruim) voldoende middelen menen te hebben vindt één raadslid verantwoording van raadsleden een slecht idee. In die zin zijn de resultaten het tegenovergestelde van wat in eerste instantie verwacht werd. Dit blijkt ook uit de negatieve Kendall tau-b waarde (Kendall tau-b = -.125). De hypothese dat voldoende gedragscontrole een positief effect heeft op steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes moet worden verworpen⁷.

6.4 Concluderend: samenhang met steun voor het experiment

In dit hoofdstuk is onderzocht in hoeverre verschillen in de steun van Wierdense raadsleden voor coproductie verkiezingsprogramma samenhangen met hun roloppvatting en met andere factoren. Uit de analyse van de enquête is gebleken dat er geen statistisch significant verband bestaat tussen de *belangrijkheid van taken* en de steun die raadsleden geven voor coproductie verkiezingsprogramma. Bij de *politieke signatuur* van raadsleden (“trustee” of “party delegate”) is eveneens geen significante correlatie aangetoond met steun voor coproductie verkiezingsprogramma. De “*sense of urgency*” van raadsleden toont daarentegen wel een statistisch significant verband met de steun van raadsleden voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Een dergelijke relatie is niet aangetoond met betrekking tot steun van raadsleden voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes.

Voor de *perceptie van subjectieve normen* is tevens ook een statistisch significante correlatie gevonden met de steun van raadsleden voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Voor het laten verantwoorden van raadsleden over gemaakte keuzes is geen statistisch significante correlatie gevonden. Als laatste is vastgesteld dat steun voor coproductie verkiezingsprogramma niet statistisch significant samenhangt met de *percipieerde gedragscontrole*.

⁷ Als er geen richting van het verband was voorspeld en we dus tweezijdig hadden getoetst, was dit verband ook niet significant geweest (want $P = .423 > \alpha = 0,10$).

7.0 Conclusie

In dit onderzoek is de steun van Wierdense gemeenteraadsleden voor coproductie verkiezingsprogramma in kaart gebracht. De hoofdvraag die deze studie tracht te beantwoorden is geformuleerd als: *“Wat zijn de overeenkomsten en verschillen in de opvattingen van raadsleden van Wierden over de coproductie van verkiezingsprogramma’s en hoe is een en ander te verklaren uit de rol opvattingen van raadsleden en andere factoren?”*. Coproductie verkiezingsprogramma’s bestond uit twee opeenvolgende elementen. Allereerst heeft het PPW burgers betrokken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Door via de media burgers uit te nodigen om te participeren heeft het PPW circa 70 reacties gehad die al dan niet hebben geleid tot een amendering van het verkiezingsprogramma. Het tweede element van de vernieuwing is het plan om de gemeenteraadsleden te laten verantwoorden tegenover burgers met betrekking tot dit verkiezingsprogramma. Men beoogt op dit moment (augustus - september 2010) dat alle partijen aan dit deel van de vernieuwing zullen deelnemen. De oorzaken die aan deze democratische vernieuwing ten grondslag liggen zijn onderzocht door middel van een tweetal interviews. De interviewrespondenten hebben aangegeven dat burgers meer betrokken zouden moeten worden bij de lokale politiek, om zo meer input te krijgen van wat er speelt onder de bevolking. Daarnaast zou het verkiezingsprogramma na de verkiezingen een grotere rol moeten blijven spelen voor de keuzes die gemeenteraadsleden moeten maken. Zodoende hopen de initiatiefnemers van het experiment dat de kloof tussen burger en bestuurder kleiner wordt.

Aan de hand van de enquête hebben de Wierdense gemeenteraadsleden aangegeven hoe zij tegenover beide elementen van coproductie verkiezingsprogramma’s staan. Daaruit kwam naar voren dat voor beide delen (“luisteren” en “verantwoorden”) er een meerderheid is van raadsleden die de democratische vernieuwing steunt. In totaal steunen zeven van de tien raadsleden het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Verantwoording van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes vonden acht van de tien raadsleden een (zeer) goed idee. Raadsleden die voorstander zijn van deze vernieuwing hebben aangegeven dat de burgerbetrokkenheid bij de lokale politiek gestimuleerd moet worden. Met coproductie verkiezingsprogramma’s kunnen verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking beter worden verwoord en is het mogelijk om raadsbeslissingen structureel uit te leggen aan burgers. Tegenstanders van deze vernieuwing geven aan dat door burgers te betrekken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma, scheidingslijnen van politieke partijen zullen vervagen. Daarnaast zullen voornamelijk coalitiepartijen voordeel hebben bij het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers, omdat zij veelal compromissen moeten sluiten om tot beleid te komen. Bovendien is als laatste in deze analyse vastgesteld dat er geen statistisch significante relatie aanwezig is tussen het lid zijn van een bepaalde politieke partij en de steun voor coproductie verkiezingsprogramma.

Nadat de steun van raadsleden ten opzichte van coproductie verkiezingsprogramma in kaart is gebracht, is er gekeken waaruit deze steun valt te verklaren. In hoofdstuk 5 is geconstateerd dat er weinig spreiding is in de afhankelijke variabele. Dankzij de kleine steekproef (N=10) en de kleine verschillen tussen raadsleden onderling is het erg lastig om de steun voor coproductie verkiezingsprogramma te verklaren. Zodoende is de reikwijdte van de conclusie van dit onderzoek beperkt. Voor het verklaren van de steun voor het experiment is een theoretisch model gebruikt dat gedrag van individuen verklaart aan de hand van een aantal factoren. In het onderzoek is de samenhang tussen de steun voor coproductie verkiezingsprogramma vergeleken met de rol opvatting, de subjectieve normen en de perceptieve gedragscontrole van raadsleden. De rol opvatting is geoperationaliseerd aan de hand van drie variabelen: belangrijkheid van taken, politieke signatuur en “sense of urgency”.

Bij de *belangrijkheid van taken* is gekeken naar de samenhang tussen het belang dat raadsleden hechten aan de verwachte effecten (“luisteren” en “verantwoorden”) van coproductie verkiezingsprogramma en de steun die vervolgens voor beide elementen van de vernieuwing is gegeven. Op basis van de onderzoeksresultaten is geconstateerd dat er geen statistisch significant verband bestaat tussen de taak verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking en de steun die raadsleden geven voor het betrekken van burgers bij het verkiezingsprogramma. Eveneens is er ook geen significant verband gevonden tussen de taak uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers en de steun die raadsleden geven voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. Aangezien vrijwel alle ondervraagde raadsleden de taken “luisteren” en “verantwoorden” belangrijk tot zeer belangrijk vinden is er geen relatie met de steun voor coproductie verkiezingsprogramma’s.

Bij de *politieke signatuur* is de stijl van en focus op representatie van raadsleden onderzocht. Uit de analyse van de resultaten kwam naar voren dat raadsleden veel belang hechten aan de rol van de politieke partij. Raadsleden zullen hun opvattingen ten opzichte van een bepaald concept hier zo nodig ook op afstemmen, omdat ze zichzelf kenmerken als een vertegenwoordiger van hun partij. Deze coördinerende functie van politieke partijen leidt er toe dat raadsleden niet over een zelfstandig electoraal mandaat beschikken maar fractiediscipline hebben (Denters and Kolk 1993). Geconstateerd is dat de meerderheid van de raadsleden te karakteriseren zijn als “party-delegates”. Raadsleden hechten veel belang aan de mening of het standpunt van de kiezers, de ledenvergadering en de fractie, en zullen deze zo nodig leidend maken aan hun eigen mening. Ondanks de verwachtingen die gemaakt zijn in hoofdstuk 2.3.7 is er geen significant verband gevonden tussen de politieke signatuur (“trustee” of “party delegate”) van raadsleden en de steun die zij geven voor beide elementen “luisteren” en “verantwoorden” van coproductie verkiezingsprogramma. Dit betekent dat de stijl van (eigen mening – standpunt partij) en de focus op (alle kiezers – kiezers partij – fractie) representatie van raadsleden geen rol speelt in de totstandkoming van de steun die gegeven wordt voor coproductie verkiezingsprogramma.

De laatste factor die naast de rolopvatting van raadsleden van invloed kan zijn op de steun voor de democratische vernieuwing is de “*sense of urgency*” (De Groot 2009). Verwacht werd dat er een samenhang zit tussen de mate waarin raadsleden menen dat de lokale democratie toe is aan vernieuwing en de steun voor coproductie verkiezingsprogramma. Uit de statistische correlatietoets is gebleken dat er sprake is van een significant verband tussen de “*sense of urgency*” en de steun voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Er is geen significante correlatie tussen de “*sense of urgency*” en de steun voor het laten verantwoorden van raadsleden tegenover burgers over gemaakte keuzes. Dit betekent dat de gevoelde noodzaak (van raadsleden) voor veranderingen in de lokale democratie gedeeltelijk bijdraagt aan de steun die raadsleden geven voor coproductie verkiezingsprogramma.

De tweede factor van invloed op intentie volgens Ajzen en Fishbein’ model is *subjectieve normen*. Het gaat om de perceptie van sociale druk die uitgeoefend wordt op een individu om al dan niet een bepaald soort gedrag te vertonen. In de enquête is de perceptie van subjectieve normen vastgesteld door raadsleden te vragen naar de steun onder collega-raadsleden en burgers van Wierden met betrekking tot de elementen “luisteren” en “verantwoorden”. Uit de data-analyse is een significante correlatie gevonden tussen de gepercipieerde subjectieve normen en de steun die raadsleden geven voor het betrekken van burgers bij het opstellen van het verkiezingsprogramma. Er is geen significant verband waargenomen tussen subjectieve normen en de steun voor verantwoording van raadsleden. Dit betekent dat als raadsleden

menen dat er onder collega-raadsleden en burgers van Wierden veel steun is voor coproductie verkiezingsprogramma, raadsleden zelf ook positiever oordelen over deze democratische vernieuwing.

De laatste factor die bijdraagt aan het verklaren van intentie van individuen is de *perceptieve gedragcontrole*. Deze factor toetst of raadsleden voldoende middelen ter beschikking hebben om hun gedrag aan te passen. In de enquête is gevraagd aan raadsleden of men voldoende middelen heeft om verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking te verwoorden respectievelijk om raadsbeslissingen uit te leggen aan burgers. Verwacht werd dat raadsleden die onvoldoende middelen (zoals tijd en geld) ter beschikking hebben om bovenstaande taken uit te voeren, ook eerder tegenstander zijn van coproductie verkiezingsprogramma. Uit de onderzoeksresultaten is geconstateerd dat er geen sprake is van een significant verband tussen de elementen “luisteren” en “verantwoorden” en de steun voor coproductie verkiezingsprogramma. Dit betekent dat de hoeveelheid middelen die raadsleden ter beschikking hebben om eerdergenoemde taken uit te voeren geen rol speelt in de daadwerkelijke steun die zij geven voor coproductie verkiezingsprogramma’s.

Over het geheel gezien hangen de onderzochte factoren van het model van Ajzen en Fishbein (2010) ten dele samen met de steun voor coproductie verkiezingsprogramma’s. Voor de variabelen *belangrijkheid van taken*, *politieke signatuur* en *perceptieve gedragscontrole* is er geen significant verband gevonden met steun voor de democratische vernieuwing. De factoren “*sense of urgency*” en *subjectieve normen* hangen statistisch gezien wel samen met de uiteindelijke steun die raadsleden geven voor coproductie verkiezingsprogramma.

Bibliografie

- Ajzen, I. (1991). 'The Theory of Planned Behavior'. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 50, 179-211.
- Ajzen, I. and Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Ajzen, I. and Fishbein, M. (2010). *Predicting and changing behavior: the reasoned action approach*. New York: Psychology Press.
- Andeweg, R. and Thomassen, J. (2007). *Binnenhof van binnenuit: Tweede Kamerleden over het functioneren van de Nederlandse democratie*. Opgevraagd op 28-04-2010, van www.rfv.nl/GetFile.aspx?id=431
- Boogers, M. (2007). Lokale politiek in Nederland: de logica en dynamiek van plaatselijke politiek. Den Haag: Lemma.
- Boogers, M. and Voerman, G. (2010). "Independent Local Political Parties in the Netherlands." *Local Government Studies* 36(1): 75-90.
- Cunningham, F (2002). *Theories of Democracy: A Critical Introduction*. London: Routledge.
- Dalton, R.J. (2008). Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation. *Political Studies* 56(1): 76-98.
- Denters, S.A.H., de Groot, M. and Klok, P. (2009). *Representatie in de lokale democratie*. Enschede: Twente University Press.
- Denters, S.A.H. and Rose, L.E. (Eds.). (2005). *Comparing Local Governance. Trends and Developments*. New York: Palgrave MacMillan.
- Denters, S.A.H. and van der Kolk, H. (1993). *Leden van de raad*. Delft: Eburon.
- Fox, J. and Shotts, K.W. (2009). "Delegates or Trustees? A Theory of Political Accountability." *Journal of Politics* 71(4): 1225-1237.
- Groot, M. de. (2009). *Democratic effects of institutional reform in local government. The case of the Dutch Local Government Act 2002*. Enschede: University of Twente.
- Hanssen, G. S. (2008). "E-Communication: Strengthening the Ties between Councillors and Citizens in Norwegian Local Government?" *Scandinavian Political Studies*. 31(3): 333-361.
- Huizingh, E. (2006). *Inleiding SPSS 14.0 voor Windows en Data Entry*. Den Haag: Sdu uitgevers.
- Judge, D. (1999). *Representation: Theory and Practice in Britain*. London: Routledge.
- Leach, S. and Wingfield, M. (1999). Public participation and the democratic renewal agenda: Prioritisation or Marginalisation? *Local Government Studies*. 25 (4): 46-59.

- Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy*. New Haven: Yale University Press.
- Moore, D.S. and McCabe, G.P. (2006). *Statistiek in de praktijk*. Den Haag: Sdu uitgevers.
- Nationale ombudsman (maart 2010). *Verslag van de Nationale ombudsman over 2009: Voorbij het conflict*. Den Haag: Bureau Nationale ombudsman.
- Newton, K. and Deth, van J.W. (2005). *Foundations of comparative politics*. New York: Cambridge University Press.
- Pitkin, H.F. (1967), *The concept of representation*. Berkeley: University of California Press.
- Shadish, W. R., Cook, T. D., & Campbell, D. T. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston: Houghton Mifflin.
- Thomassen, J.J.A. (1991). Politieke representatie. *Hedendaagse democratie*. Alphen aan de Rijn: Samsom HD Tjeenk Willink.

Bijlage

Webenquêtevragen

Algemeen:

Van welke politieke partij van de gemeente Wierden bent u raadslid?

- ☐ CDA
- ☐ CU
- ☐ PPW
- ☐ VVD/GB
- ☐ NEW

Wat is uw geboortejaar?

Antwoordcategorie: open

Wat is uw geslacht?

- ☐ man
- ☐ vrouw

Hoelang bent u raadslid geweest?

- ☐ 2 jaar of minder
- ☐ 2 tot 4 jaar
- ☐ 4 tot 8 jaar
- ☐ 8 tot 12 jaar
- ☐ 12 jaar en meer

Van politieke opvattingen wordt vaak gezegd dat zij “links” of “rechts” zijn. Wanneer u denkt aan uw eigen politieke opvattingen, waar zou u zich dan zelf plaatsen op een schaal die loopt van uiterst “links” (1) tot uiterst “rechts” (10)?

“Links” 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 “Rechts”

Hieronder volgt een aantal stellingen. Kunt u aangeven of u het hiermee eens of oneens bent? Antwoordcategorieën: Absoluut mee eens – mee eens – mee oneens – absoluut mee oneens – weet niet/geen mening

1. De kloof tussen kiezers en gekozenen is veel te groot.
2. De lokale democratie verkeert in crisis.
3. De lage opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen brengt de legitimiteit van de gemeenteraad in gevaar.
4. Er is dringend behoefte aan nieuwe mogelijkheden voor burgers om te kunnen participeren in de lokale politiek.
5. Democratische vernieuwing mag niet ten koste gaan van het primaat van de raad als gekozen volksvertegenwoordiging.

Bij de politieke partij Platform Progressief Wierden (PPW) is voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezing van maart 2010 een experiment uitgevoerd waarbij burgers van Wierden voorstellen konden doen voor het op te stellen verkiezingsprogramma.

Vindt u het een goed of een slecht idee om burgers (ook niet partijleden) op deze manier te betrekken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma?

Antwoordcategorie: Zeer goed idee – goed idee – slecht idee – zeer slecht idee – weet niet/geen mening

Kunt u kort aangeven waarom u dat vindt?

Antwoordcategorie: Open

Hoe groot is volgens u de *steun onder Wierdenaren* voor het idee om burgers (ook niet partijleden) op deze manier te betrekken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma van partijen?

Antwoordcategorie: Zeer groot – Groot – Betrekkelijk klein – Klein

Hoe groot is volgens u de *steun onder de raadsleden van Wierden* voor het idee om burgers (ook niet partijleden) op deze manier te betrekken bij het opstellen van het verkiezingsprogramma van hun partij?

Antwoordcategorie: Zeer groot – Groot – Betrekkelijk klein – Klein

Het PPW wil in het experiment dat de raadsleden nadat ze zijn gekozen ook verantwoording afleggen aan kiezers en burgers over de vraag welke punten uit het programma wel en niet zijn gerealiseerd.

Vindt u het een goed of een slecht idee als raadsleden zich na de verkiezingen op deze manier tegenover hun kiezers en de burgers van Wierden zouden verantwoorden?

Antwoordcategorie: Zeer goed idee – goed idee – slecht idee – zeer slecht idee – weet niet/geen mening

Kunt u kort aangeven waarom u dat vindt?

Antwoordcategorie: Open

Hoe groot is volgens u de *steun onder Wierdenaren* voor het idee om raadsleden zich na de verkiezingen op deze manier tegenover hun kiezers en de burgers van Wierden te laten verantwoorden?

Antwoordcategorie: Zeer groot – Groot – Betrekkelijk klein – Klein

Hoe groot is volgens u de *steun onder de raadsleden van Wierden* voor het idee om raadsleden zich na de verkiezingen op deze manier tegenover hun kiezers en de burgers van Wierden te laten verantwoorden?

Antwoordcategorie: Zeer groot – Groot – Betrekkelijk klein – Klein

Hieronder volgt een aantal vragen met betrekking tot de manier waarop u tegen vertegenwoordiging aan kijkt.

Een raadslid moet vaak kiezen of hij/zij zijn eigen persoonlijke opvattingen volgt of zich richt naar de opvattingen van andere betrokkenen.

Als er zich een spanning voordoet tussen uw eigen mening en de mening van onderstaande anderen over een bepaald raadsvoorstel, kunt u dan aangeven wat dan (in de regel) de doorslag zou *moeten* geven als er in de raad over dit onderwerp wordt gestemd?

- Eigen mening of mening (meerderheid) burgers van Wierden

Antwoordmogelijkheden: altijd eigen mening; meetal eigen mening; meestal mening meerderheid burgers; altijd meerderheid burgers; n.v.t. spanning komt niet voor

- Eigen mening of mening (meerderheid) kiezers eigen partij

Antwoordmogelijkheden: altijd eigen mening; meestal eigen mening; meestal mening kiezers eigen partij; altijd mening kiezers eigen partij; n.v.t. spanning komt niet voor

- Eigen mening of standpunt ledenvergadering eigen partij

Antwoordmogelijkheden: altijd eigen mening; meestal eigen mening; meestal standpunt ledenvergadering eigen partij; altijd standpunt ledenvergadering eigen partij; n.v.t. spanning komt niet voor

- Eigen mening of standpunt eigen fractie in de gemeenteraad

Antwoordmogelijkheden: altijd eigen mening; meetal eigen mening; meestal standpunt eigen fractie; altijd standpunt eigen fractie; n.v.t. spanning komt niet voor

Kunt u aangeven welke van beide uitspraken het dichtst in de buurt van uw eigen opvattingen komt?

- ☐ Fractiediscipline is onverenigbaar met het mandaat dat ik heb gekregen van de kiezers
- ☐ Ik ben gekozen als vertegenwoordiger van een bepaalde partij, daarom richt ik mij in mijn stemgedrag naar de opvattingen van mijn fractie

Raadsleden vervullen veel uiteenlopende taken. Hoe belangrijk vindt u de onderstaande taken?

Het bepalen van de belangrijkste uitgangspunten van het gemeentelijke beleid

Het controleren van activiteiten van het gemeentebestuur

Het verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking

Het uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers

(Antwoordmogelijkheden: zeer belangrijk; belangrijk; tamelijk belangrijk; niet erg belangrijk; niet belangrijk)

Heeft u als raadslid gezien beschikbare tijd, informatie, geld en faciliteiten voldoende mogelijkheden om onderstaande taken uit te voeren?

Het verwoorden van verlangens en strijdpunten die leven onder de bevolking

Het uitleggen van beslissingen in de raad aan burgers

Antwoordmogelijkheden: ruim voldoende, voldoende, onvoldoende, ruim onvoldoende